

Eglė Bagušinskaitė**BALDŲ GAMYBA, PREKYBA
IR PRODUKCIJA VILNIUJE XIX A.
II PUSĖJE – XX A. PRADŽIOJE**

Straipsnyje [1] apžvelgiami XIX a. II pusės – XX a. pradžios baldų gamybos raidos bruožai Europoje, pristatoma baldų gamybos, prekybos, importo Vilniuje istorinė apžvalga, aptariami šiuo laikotarpiu Vilniuje funkcionavusių baldų tipai.

Reikšminiai žodžiai: pramonės perversmas, masinė gamyba, M. Thoneto baldai, L. Gilelsas, Vilniaus baldų fabrikai.

Baldai – būtinas kiekvieno būsto atributas, be pagrindinės – praktinės paskirties, suvokiami kaip interjero dekoru elementas, priemonė sukurti savitą erdvę. Iki šiol Vilniaus baldininkystės istorija nebuvo išsamiai tyrinėta. Negausiose publikacijose orientuojamasi į ankstyvesnius laikotarpius, dažnai apsiribojama muziejuose esančių baldų aptarimu, pirmenybę teikiant XVII–XVIII amžių eksponatams. XIX a. II pusės – XX a. pradžios laikotarpis yra menkai tyrinėtas, nes ilgą laiką Lietuvos istoriografijoje į šio periodo paveldą žiūrėta negatyviai. Vykstant pramonės perversmui paplitę masinės produkcijos gaminiai nebuvo vertinami, laikomi tipiniais to meto kūrinių, stokojančiais meninio skonio. Šio straipsnio tikslas – atskleisti kompleksinį XIX a. II pusės – XX a. pradžios Vilniaus baldų gamybos, prekybos, importo vaizdą, parodyti šiuo laikotarpiu Vilniuje funkcionavusių baldų tipus, vietos ir užsienio baldų gamintojų, prekyautojų ir jų parduodamų baldų asortimentą. Kaip minėta, Vilniaus baldininkystės istorijos tyrimai yra fragmentiški, dažniausiai apsiribojama pristatyti išlikusius baldus ir juos apibūdinti. Vienas pirmųjų darbų lietuviškoje istoriografijoje, skirtas XVII–XVIII a. Vilniaus miestiečio buto apstatymo

rekonstrukcijai, yra Stasio Samalavičiaus straipsnis [2], kuriame, remiantis archyvinų šaltinių medžiaga, atskleidžiama miestiečių butas. Vilniaus klasicizmo stiliaus baldai glaustai pristatomi Stefano Mieleszkiewicziaus [3], Tado Adamonio ir Nijolės Adomonytės darbuose [4]. Bydermejerio stiliaus baldams Lietuvoje skirtas Valentino Cibulsko straipsnis [5], kuriame autorius aptaria jų paplitimą, savitumą, gamintojus. T. Adomonis taip pat domėjosi XIX a. II pusės taikomosios dailės dirbiniais, dar 1973 m. konstatavo, kad šio laikotarpio taikomoji dailė svetur ir pas mus mažai vertinama [6]. Žinių apie pintų baldų gamybą Lietuvoje pateikiama 1903 m. išleistoje Antano Macijausko mokomojoje knygutėje „Kaip reikia pinti rėčkos, baldai ir kiti pinamieji daiktai“ [7]. Pavieniai baldai ar jų rinkiniai, saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje, išsamiai aprašyti Onos Mažeikienės sudarytame XVII–XX a. I pusės baldų kataloge [8]. Savo aktualumu išskiriantis užsienio autorių darbas – Rusijos baldų istorijai skirtas leidinys [9], kuriame nušviečiamos XIX a. II pusės – XX a. pradžios laikotarpio realijos, tiesiogiai susijusios su mūsų kraštu. Pasaulinė modernių baldų gamybos, dizaino raida, neatsiejant nuo sociokultūrinio konteksto, atskleidžiama Karlo Mango monografijoje [10]. „Thonet“ baldų gamybos istorijai skirtame darbe pristatomos naujosios baldų gamybos technologijos ir jų pritaikymas [11]. Norint geriau suvokti tiriamo laikotarpio baldų gamybos ir prekybos istoriją, būtina remtis rankraštiniais ir publikuotais šaltiniais. Išsamiausia ir gausiausia informacija apie baldų gamybą, prekybą, importą teikia nuo XIX a. II pusės spaudos leidiniuose pasirodę, o XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje ypač tapusios populiarios įvairios reklamos (laikraščiuose, kalendoriuose, vadovuose po Vilniaus miestą, adresų knygos ir kt.). Tai unikalūs šaltiniai, kurie atskleidžia ne tik baldų gamybos, importo istoriją, bet ir kasdienybės atspindžius: kokie baldai

puošė to meto vilniečių namų, butų interjerus, kada Vilniuje įsitvirtino vienokio ar kitokio tipo baldai. Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – LVIA) saugomose bylose rasti svarbūs duomenys Vilniaus baldų istorijos tyrinėjimams – nagrinėjamo laikotarpio baldų fabrikų steigimosi dokumentacija [12], Vilniaus miesto salės (dab. Filharmonijos) įrengimas [13]. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – VUBRS) saugomi 1912–1913 m. kontoroms, bibliotekoms tinkamų baldų ir įrangos katalogai [14]. Suprasti XIX a. II pusės – XX a. pradžios baldų gamyboje įvykusių pokyčių negalime be platesnio konteksto, kadangi Vilnių pasiekusios mados atspindėjo visoje Europoje vykusius procesus, todėl prieš aptardami Vilniaus realijas trumpai pristatysime platesnio regiono baldų gamybos raidos bruožus.

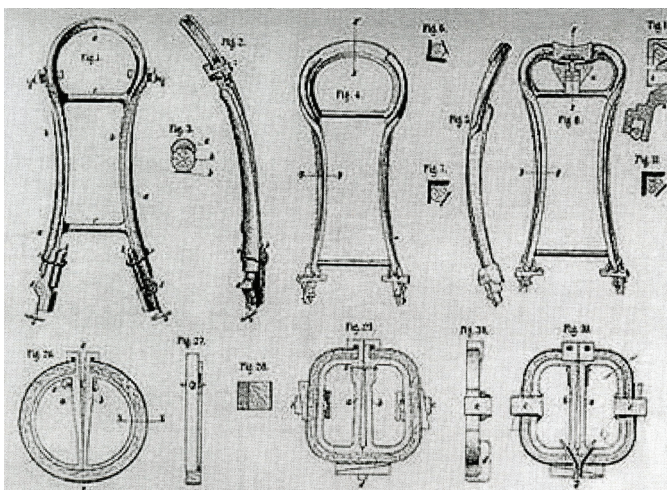
Baldų gamybos raidos bruožai Europoje XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje

Iki XIX a. vidurio baldų projektavimas, gamyba tekėjo įprastine vaga, jų dirbimu užsiimdavo pavieniai amatininkai ar dirbtuvės, buvo naudojamos tradicinės medžiagos ir jų apdirbimo būdai. Tačiau XIX a. II pusėje situacija pasikeitė, kai rankų darbą pakeitė mašininė gamyba ir rinka buvo pripildyta unifikuotų gaminių. XIX a. II pusėje Didžiojoje Britanijoje pasipriešinimo šiai masinei pramonei gamybai išraiška tapo „Meno ir amatų“ sąjūdis (*Arts and Crafts Movement*). Šis menininkų inspiruotas judėjimas skatino atgaivinti senuosius amatus, grįžti prie rankų darbo. Pirmasis tokias idėjas pradėjo skleisti meno teoretikas Johnas Ruskinas (1819–1900), teigęs, kad menas ir visuomenė (arba amatininkystė ir visuomenė) buvo idealiai tarpusavyje integruvęsi ankstyvaisiais viduramžiais ir savo amžininkams kėlė tai kaip pavyzdį [15]. Ruskinio propaguotas idėjas įgyvendino ir sąjūdžio lyderiu tapo Williamas Morrisas (1834–1896). Savitą požiūrį į architektūrą

ir dizainą turėjęs Morrisas geriausiai jį išreiškė įsirengdamas savo namus – kartu su bendraminčiais pats šiam būstui gamino masyvius baldus pagal senųjų baldų gamybos tradicijas. Morriso ir jo bendražygių sukurti baldai buvo masyvūs, perimtų iš viduramžių formų. Ph. Webbas sukūrė tvirtus ąžuolinius stalus, E. Burne-Jonesas – spintas, ištapytas viduramžių scenas imituojančiais piešiniais, D. G. Rosetti suprojektavo kėdes pagal anglų kaime paplitusių kėdžių Sussex prototipus [16]. 1861 m. buvo įkurtos „Morris, Marshall ir Faulkner“ dirbtuvės, kuriose buvo audžiami audiniai, gaminami baldai, spausdinami sienų apmušalai, knygos ir kt. [17]. Tačiau „Arts and Crafts Movement“ įtaka baldų dizainui ir gamybai neišplito, pirmiausia dėl to, kad rankų darbas, tradicinis naudojamų medžiagų apdirbimas reikalavo daug laiko ir lėšų sąnaudų, šie baldai buvo prieinami tik pasiturintiems gyventojams.

Tuo pat metu vyko ir kiti procesai: XIX a. II pusėje pramonė koncentravosi miestuose, todėl keitėsi jų socialinė sudėtis, pagrindiniu vartotoju tapo valdančioji buržuazija, vidurinis miestiečių, prekybininkų sluoksnis, formavosi darbininkų klasė. Atitinkamai keitėsi naujųjų užsakovų poreikiai ir skonis. Naujos kartos baldų gamybos novatoriumi laikomas Michaelis Thonetas (1796–1871), jo vardas tapo masinės baldų gamybos sinonimu. Vokiečių kilmės M. Thonetas pirmąją savo dirbtuvę įkūrė 1819 m. Boparde (Vokietijoje), apie 1830 m. pradėjo eksperimentuoti su naujomis medienos lenkimo technikomis. Iš pradžių medienos lenkimui jis naudojo faneros lapus, kuriuos pjaustė vienodo dydžio juostomis, paraleliai plaušo kryptimi. Po to juos virė klijuose ir sudėdavo į lenkimo šablonus. Juos sukonstravo plačioms ryšulių juostoms, kurios po lenkimo buvo pjaustomos išilgai, taip vieno lenkimo metu buvo apsirūpinama keletu vienodų dalių. Tai buvo ribotos serijinės gamybos pradžia [18]. Išskirtinis „Thoneto“

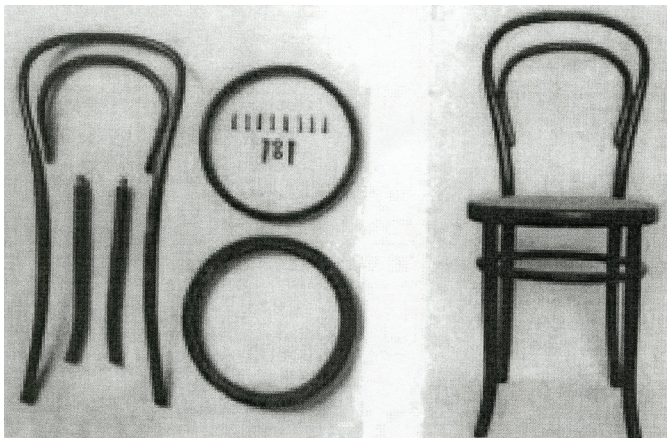
baldų bruožas – gamyboje naudotos medžiagos. Tobulindamas savo technologiją M. Thonetas vietoj faneros lapų pradėjo naudoti medinius strypus, tiksliau, baldai buvo daromi iš apvalių ir keturkampių buko strypų, kurie iš pradžių mirkomi karštame vandenyje, garinti, po to lankstomi plieninėmis juostomis (arba tam tikrose formose), sujungiami varžtais. Vėliau jie buvo montuojami, džiovinami, poliruojami, dekoruojami raižytais, vėliau išdegingtais arba įspaus-tais ornamentais [19]. 1856 m. šis gamy-bos būdas buvo užpatentuotas (1 pav.). 1853 m. M. Thonetas perleido kompaniją savo penkiems sūnams ir pavadino „Ge-brüder Thonet“, t. y. „Broliai Thonetai“, todėl čia pagaminti baldai dažnai įvardi-nami kaip „brolių Thonetų“. Esant dide-liam šios produkcijos poreikiui, gamyba sparčiai plėtėsi: 1857–1868 m. pradėjo veikti 5 baldų fabrikai dabartinės Čeki-jos, Vengrijos, Rumunijos ribose. Ypač svarbu tai, kad 1881 m. „Gebrüder Tho-net“ baldų fabrikas pradėjo veikti Nowo-Radomske (dab. Radomskas, Lenkija). Broliai Thonetai įkūrė fabriką šiame Ru-sijos imperijos mieste, kad nereikėtų mo-kėti didelių įvežimo muitų, didžioji dalis čia pagamintos produkcijos ir buvo rea-lizuojama tuometinėje Rusijos imperijoje [20]. Žinomiausias ir labiausiai išplitęs „Thonet“ įmonės gaminy – kėdės, įga-vusios Thoneto, brolių Thonetų, Vienos ar lenktųjų kėdžių pavadinimus. Baldams išskirtinai naudota buko mediena, kadan-gi apdorojama ji netrūkinėjo. Dėl nesudė-tingos konstrukcijos, pigumo, patogumo baldai greitai paplito visame pasaulyje. Populiarumą lėmė tai, kad jos atitiko lai-ko dvasią, – nesiorientuojama į konkre-tų užsakovą, kukli kėdė iš bukmedžio „su-balansuota“ anoniminiam pirkėjui [21]. Didžiausias perversmas įvyko 1859 m., kai rinkai buvo pristatyta kėdė Nr. 14. Ji laikoma sėkmingiausiu visų laikų indus-trinės gamybos produktu – iki 1930 m. buvo parduota 50 mln. vienetų [22]. Kėdė Nr. 14 yra „išgrynintų“ formų, nėra jokių

dekoracijų – 6 strypai iš buko, 10 varžtų, 2 veržlės (2 pav.). Šie masinės gamybos, pigūs dirbiniai puikiai tenkino erdvių, kurios orientavosi į gausų lankytojų skai-čių, poreikius. Vienos kėdės puošė ka-vines, restoranus, teatrus, įvairias sales, viešbučių interjerus. „Thoneto“ baldai tapo populiariausi ir žinomiausi masinės gamybos baldai, dėl savo minimalistinės formos, pigumo, transportabilumo išplito visame pasaulyje. Augant lenktų baldų populiarumui, firmos „Thonet“, turėtam šių baldų gamybos monopolui pradėjo kelti grėsmę kiti gamintojai. Didžiausi brolių Thonetų konkurentai buvo „Jacob & Josef Kohn“ (tėvo ir sūnaus) įmonė. Savo veiklą jie pradėjo 1850 m. Moravi-joje, Vsetino mieste, kur vertėsi medie-

1 pav. Buko strypų lankstymas plieninėmis juostomis, 1856 m. Prieiga per internetą: <http://www.arcspace.com/bookcase/bent-ply-the-art-of-plywood-furniture/> [žiūrėta 2014-04-10]

2 pav. „Thonet“ firmos kėdė Nr. 14, 1859 m. Prieiga per internetą: <http://www.miniaturechairman.com/thonetkohn-miniatures.html> [žiūrėta 2014-04-10]

3 pav. „Thonet“ firmos popierinė etiketė kirilica, XIX a. II p. – XX a. pr.
 Autorės nuotr., 2014 m.

nos pjovimo darbais [23], vėliau ėmėsi baldų gamybos iš lenktos medienos. Kadangi šiam medienos lenkimo būdai nuo 1856 m. „Thonet“ firma turėjo patentą, „Jacob & Josef Kohn“ pradėjo kovoti, kad būtų nutrauktas už patento galiojimas. Teismo sprendimas jiems buvo palankus ir tai paskatino brolius Thonetus 1869 m. savanoriškai atsisakyti savo privilegijų. 1873 m. pasaulinėje parodoje Vienoje, šalia brolių Thonetų savo baldus iš bukmedžio pristatė ir „Jacob & Josef Kohn“ [24]. Įmonė dirbo sėkmingai, plėtė veiklą, statė fabrikus Cešyne, Krokuvėje, Varšuvoje, Poremboje. Vėliau fabrikai buvo įkurti Nowo–Radomske ir Halenkove [25]. Kadangi „Jacob & Josef Kohn“ naudojo Thoneto baldų gamybos technologiją, šių firmų baldų išvaizda panaši, tačiau „Jacob & Josef Kohn“ baldai masyvesni, ne tokių grynų formų.

Kaip matome, Vidurio Europoje buvo tankus lenktuosius baldus gaminančių fabrikų tinklas, regiono gyventojai gerai žinojo ir buvo pamėgę šio tipo baldus. Rusijos imperija taip pat neatsiliko – 1870 m. Liublino gubernijoje buvo įkurtas pirmasis lenktųjų baldų fabrikas „Wojciechów/ Войцеховъ“ [26]. Savo parduotuves šis fabrikas turėjo Varšuvoje, Maskvoje, Nižnij Novgorode. Norėdami atlaikyti konkurenciją, fabrikai, gaminę baldus iš lenktos medienos, jungėsi – 16 nedidelių įmonių 1907 m. susijungė į akcinę bendrovę „Mundus“. 1914 m., vykstant I pasauliniam karui, „Jacob & Josef Kohn“ tai pat prisijungė prie „Mundus“. 1922 m. „Thonet“, „Jacob & Josef Kohn“ susijungė ir savo

veiklą tęsė gamindami tradicinius buko baldus iki II pasaulinio karo [27].

Tirdami pramoninės gamybos baldų paveldą, juos galime nesunkiai identifikuoti sugretinę su įmonių leista katalogais. Tačiau skirtingų įmonių gamintiems baldų modeliams supanašėjus, nustatyti tikrąjį gamintoją geriausiai padeda firmų įspaudai, įdagai ir popierinės etiketės (jei tokios išlikusios). „Thoneto“ baldai buvo ženklinami popierinėmis etiketėmis, įdagais ir kaltiniais įspaudais. Pirmosios popierinės etiketės kėdžių pasostėse pradėtos klijuoti nuo 1862 m., o nuo 1881 m. iki pat 1929 m. naudota dažniausiai ant baldų pasitaikanti etiketė su užrašu THONET (viduryje), apačioje WIEN, iš abiejų pusių inicialai GT [28]. Atsižvelgiant į užsienio rinkų poreikius, „Thonet“ firma baldus žymėjo specialiomis etiketėmis, pavyzdžiui, ant Rusijos imperijos gyventojams skirtų baldų buvo klijuojamos popierinės kirilica atspausdintos etiketės (3 pav.).

Popierines etiketes bei įkalus naudojo ir kitos lenktus baldus gaminusios įmonės: „Jacob & Josef Kohn“, lenkiškų baldų fabrikas „Wojciechów“, kurio gamintų baldų apačioje buvo išdeginami fabriko įspaudai, priklijuojamos popierinės etiketės su užrašu „ВОЙЦЕХОВЪ“ centre bei papildomos etiketės – *Настоящее Буковое Дерево* (Tikras bukmedis) (4 pav.). Žinoma, reikia turėti omenyje, kad baldų gamybos firmos turėjo ne vieną, o kelis fabrikus skirtinguose regionuose, todėl atitinkamai įvairuodavo jų ženklinimas.

Art nouveau kūriniai – jų formos, puošyboje naudoti elementai – pasirodė

4 pav. Lenktųjų baldų fabrika „Wojciechow / Войцеховъ“ popierinė etiketė, XIX a. pab. – XX a. pr. Autorės nuotr., 2014 m.

1900 m. Paryžiuje vykusioje Pasaulinėje parodoje. Naujojo stiliaus baldai pasižymėjo lenktomis, vingriomis linijomis, gausia augalinių motyvų, įvairių simbolių puošyba. Anksčiausiai šis stilius prigijo Belgijoje, žymiausiai atstovais laikomi Gustave'as Serrurier–Bovy (1858–1910), Victoras Horta (1861–1947), Henri van de Velde (1863–1957). Apie 1890 m. Serrurier–Bovy pradėjo eksperimentuoti su baldų dizainu, pradžioje jo įkvėpimas buvo „Meno ir amatų“ sąjūdžio šalininkų kurti baldai, bet autorius greitai rado savitą braižą. Henri van de Velde kūrė baldų stilių, pagrįstą lenktų ir tiesių linijų kontrastu. Apie 1890 m. Škotijoje Charles Rennie Mackintoshas (1868–1928) kartu su bendraminčiais įkūrė Glazgo ketverto grupę, su kuria pradėjo naujo, savito estetinio pasaulio kūrimą. Kūryboje buvo ryškios išgrynintos minimalistinės formos, tiesios vertikalios, horizontalios linijos, atsiradusios dėl Rytų meno įtakos [29]. Žinomiausias Mackintosho kūrinys – neįprastos išvaizdos kėdės su pailgintomis tiesių linijų atkaltėmis ir kvadratinėmis pasostėmis, kurios itin išsiskiria iš kitų to meto projektuotų baldų.

Baldų gamybos, dizaino istorijoje XIX a. II pusė – XX a. pradžia yra svarbus, kontrastų kupinas laikotarpis. Šiuo metu baldų išvaizdą veikė ne vien vyravęs praeities stilių kartojimas, bet ir naujos technologijos, jų panaudojimas baldų gamyboje lėmė naujas dizaino tendenci-

jas. Įsigalint masinei fabrikinei gamybai, tiražuojant vienodus gaminius, baldų individualumas prarado savo aktualumą, populiarūs tapo nepretenzingi, grynų formų, tačiau optimaliai pritaikyti skirtingų socialinių sluoksnių ir skonio vartotojų poreikiams. Tuo pačiu metu idėjų šaltiniu tapo gamta, gausiai naudojami ornamentiniai, gėlių motyvai.

Vilniaus baldų produkcijos apžvalga

Leidiniuose, skirtuose baldininkystės istorijai, baldai klasifikuojami įvairiai. Šiame straipsnyje pasirinktas „mišrus“ baldų tipologizavimo metodas, atsižvelgiant į peržiūrėtų šaltinių teikiamą informaciją ir siekiant kuo išsamiau atskleisti XIX a. II pusės – XX a. pradžios Vilniuje gamintų, importuotų, pardavinėtų baldų panoramą. Buvo pasirinktas baldų skirstymas pagal gamyboje naudotas medžiagas, jų apdirbimo būdus, stilių, paskirtį. Išskiriami šie baldų tipai: **metaliniai baldai; lenktieji Vienos baldai; įmantrūs ir stiliniai baldai; rytietiški baldai; pinti baldai; specializuoti baldai, skirti biurams, bibliotekoms, ligoniams**. Šis tipologizavimas, nors ir šiek tiek chaotiškas, atskleidžia laikotarpio aktualijas, parodo XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje Vilniuje funkcionavusių baldų įvairovę.

Metaliniai baldai. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Vilniuje ypač suklesti prekyba baldais, pagamintais iš metalo. Viena labiausiai paplitusių prekių tam-

pa metalinės lovos, kitaip dar vadintos angliškėmis. Taip pat galima išskirti lauko/sodo baldus, smulkesnius dirbinius – įvairios paskirties stovus. Dar vienas tuo metu išplitęs gaminys – nedegančios/atsparios ugniai spintos, dar vadinamos pinigų spintomis. Metalas, šimtmečius naudotas kitose srityse, baldų pramonėje intensyviai pradėtas taikyti tuomet, kai lydymo proceso kaina ženkliai sumažėjo. Anksčiausiai gaminti metalinius baldus pramoniniu būdu pradėta Didžiojoje Britanijoje. Pirmiausiai bandyta pritaikyti ketų – baldai iš ketaus daugiausia skirti naudoti lauke – sodams, kavinėms ir kitoms viešoms įstaigoms. XIX a. pabaigoje šių baldų paklausa ėmė mažėti, juos nurungė gaminiai iš plieno, tačiau daugelyje dirbtuvių buvo derinami abu gamybos metodai. Metalinių lovų paplitimas siejamas su požiūrio į higieną kaita, manyta, kad jos higieniškesnės nei medinės. Šių lovų gamybos apimtys buvo didžiulės, jų importas turėjo pasiekti ir Vilnių, o žinios apie tai, jog šios lovos gamintos Didžiojoje Britanijoje, matyt, lėmė pavadinimo „angliška lova“ prigijimą. Lietuvos diduomenė geležines lovas naudojo ir anksčiau. Žinoma, kad 1795 m. LDK maršalka grafas Tiškevičius kartu su kitais daiktas iš Rygos gabeno ir geležinę lovą [30]. Iš spaudos sužinome [31], kad XIX a. pabaigoje Vilniuje veikė vietinė metalinių lovų gamyba – 1894 m. minima speciali dirbtuvė, įsikūrusi Sukelevičiaus namuose, Didžiojoje gatvėje, kurioje yra didelis lovų ir higienos reikalavimus atitinkančių čiužinių su vielinėmis spyruoklėmis pasirinkimas. Tokio paties profilio dirbtuvė buvo ir Kogano namuose Didžiojoje gatvėje 1895 m. Trakų gatvėje atidarytas naujas M. D. Mandelštamo geležinių lovų ir higieniškų amerikietiškų čiužinių sandėlys, kuriame buvo parduodami ir kalinių dirbiniai. Metaliniai baldai išskirtiniai tuo, kad jų gamyba galėjo verstis baldų pramonėje kiek neįprastos profesijos atstovai – 1896 m. Vilniuje minimas šaltkalvio M. Kagano

fabrikas Zavalnaja (dab. Pylimo) gatvėje, kuriame gaminami ne tik durų ir langų apkaustai, bet kelių modelių geležinės lovos. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje daugelyje Vilniaus parduotuvių prekiauta metalinėmis lovomis [32]: 1896 m. Sadvoskio ir Kanopackio parduotuvėje; 1904 m. O. Šmuklerio ir N. Vaisbordo Sankt Peterburgo baldų, veidrodžių ir apmušalų parduotuvėje; tais metais atidaryta ir speciali metalinių baldų parduotuvė „Konkurencija“ Vilniaus gatvėje, kurioje pardavinėti įprasti gaminiai – lovos, čiužiniai, vaikiški vežimėliai, dviračiai, praustuvai ir kt., priimi baldų apmušimo užsakymai. 1905 m. angliškų lovų galima buvo įsigyti Š. E. Vilenkino, M. Strašūno, „Universal“ baldų parduotuvėse. 1911 m. angliškos lovos su čiužiniais buvo parduodamos D. Levinkagano parduotuvėje [33], 1912 m. [34]: baldų ir veidrodžių parduotuvėje „Doverija“ Trakų gatvėje, kurios savininkas buvo B. L. Kaplanas; centriniame baldų sandėlyje Vokiečių gatvėje, kuris priklausė „M. Cesla i M. Ancelewicz“ bendrovei; S. Bastackio parduotuvėje Vilniaus gatvėje; 1914 m. „Molodeckio ir Ko“ ir naujai atidarytoje K. Rekec parduotuvėje. Skelbimuose dažniausiai nėra papildomos informacijos, suteikiančios žinių apie šių lovų atsiradimą parduotuvėse, nežinoma, ar dauguma jų buvo atvežtinė ar vietinių dirbtuvių produkcija. Tačiau, kaip matysime, jų importas buvo gana didelis – 1909 m. savo produkciją Vilniuje pristatė [35]: W. Malawskis iš Minsko, I. Hermanas iš Balstogės, „Konrad, Jarnuszkiewicz ir S-ka“ ir I. Mlynekas iš Varšuvos, 1912 m. minimas M. Vešickio ir kiti Varšuvos fabrikai. 1914 m. geležines lovas su patentuotais čiužiniais, pagamintais geriausių užsienio fabrikų, galima buvo įsigyti I. E. Sennevald angliškoje parduotuvėje, kurios filialas įsikūręs Policeiskij skersgatvyje 14 (dab. Arklių g.) [36]. Tai patvirtinimas, kad Vilniuje buvo prekiauta tikromis angliškėmis lovomis. Atsižvelgiant į didelę šių

dirbinių pasiūlą Vilniuje, galima tvirtai teigti, kad XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje šios lovos buvo dažnos vilniečių namuose. Nežinome, kiek jų galėtų būti išlikusių privačiuose būstuose, ar šios lovos buvo ženklinamos fabrikų įspaudais. Saugomų geležinių lovų muziejuose beveik neturime, nes tai nesenas, pramoninės, masinės gamybos, tiek medžiagine, tiek estetinė prasme nepatrauklus eksponatas. Tik Literatūriniame A. Puškino muziejuje galime pamatyti autentišką XIX a. pabaigos – XX a. pradžios sulankstomą dvigulę metalinę lovą. (5 pav.). Tiesa, negalime pasakyti, ar tai vietinės gamybos ar importinis dirbiny. Baldų parduotuvėje „Universal“ 1905 m. buvo prekiaujama ir žygio lovomis (*походные кровати*) [37]. Kadangi šios lovos minimos šalia anglišių, tikriausiai buvo pagamintos iš metalo, sulankstomos (?), paprastų formų. Žygio baldai – skamba kiek neįprastai, tačiau šių specialios paskirties baldų naudojimas turi senas tradicijas. Prisiminkime Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje naudotas įvairios paskirties skrynias, dėžes, kurias su savimi pasiimdavo keliaujantys asmenys. O XVIII a. šaltiniuose netgi išskiriamos kelioninės skrynys, kurios dažniausiai būdavo apkaustytos, apmuštos oda [38]. Napoleono kompanijos metu (1800–1815) žygio baldai tampa funkcionalesni, t. y. sulankstomi. Šie baldai išpopuliarėjo, o jų gamyba ypač suklestėjo karalienės Viktorijos valdymo laikotarpiu Didžiojoje Britanijoje, kai karininkai, valdininkai, vykdamie administruoti kolonijų, gabendavosi sulankstomas kėdes, lovas, įvairius staliukus, netgi sulankstomus svetainės baldų komplektus [39]. Šie baldai išsaugojo tradicinę išvaizdą – jų gamybai naudojama mediena, įvairūs apmušalai, skyrėsi tik atskirų dalių sujungimo būdas: vietoj vinių naudojami varžtai, kuriuos prirėmus galima būtų lengvai išsukti.

Kaip minėta, Vakarų Europoje metaliniai baldai buvo daugiausiai naudojami lauke – tai sodų, parkų suoliukai, lauko

kavinių įranga. Apie Vilniuje naudotus metalinius, specialius lauko sąlygomis skirtus baldus žinome nedaug. 1894 m. spaudoje užfiksuota žinutė apie specialius sulankstomus vasarnamių baldus, kurie pristatomi kaip labai pigūs ir tvirti. Šie baldai buvo gaminami B. Matiskevičiaus gariniame fabrike, esančiame Bobruiske (dab. Baltarusija). Kadangi baldai sulankstomi, galima spėti, kad jie galėjo būti padaryti iš metalo. Ypač svarbi žinia, kad šiuos baldus galima įsigyti Vilniaus amatininkų dirbinių turguje [40]. Taigi vilniečiai tokių baldų turėjo, tačiau daugiau žinių apie sulankstomus baldus nerandame (išskyrus minėtą atvejį, apie parduodamas žygio lovas). Pagal savo specifiką šie baldai tinkamesni naudoti užmiesčio vilose ir provincijos dvareliuose.

Kiti dirbiniai iš metalo, puošę būstų interjerus, – staliukai, įvairūs stovai, židinių grotelės, žardinjerės kt. Žardinjerė (pranc. *jardiniere* – sodininkė) – tai staliukas kambarinėms gėlėms [41]. Jis statomas kambario viduryje, prie sienos, plito XVII a. II pusėje – XIX a. Vilniuje, Petro Vileišio rūmuose (dab. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute) išlikę du gėlių stovai iš plieno ir geležies, paga-

5 pav. Metalinė lova, XIX a. pab. – XX a. pr. Literatūrinis A. Puškino muziejus. Autorės nuotr., 2013 m.

6 pav. Nedeganti spinta-seifas, XIX a. pab. – XX a. pr. Literatūrinis A. Puškino muziejus. Autorės nuotr., 2013 m.

minti 1907–1910 m. jam priklausiusiame geležies dirbinių fabrike „Vilija“ [42].

Dar viena metalinių baldų rūšis, to meto spaudoje labai reklamuojama [43], – tai vadinamosios nedegančios, ugniai atsparios ar pinigų spintos. Šias spintas pagal paskirtį, išvaizdą, gamybai naudojamas medžiagas galime laikyti šiuolaikinių seifų prototipais. 1896 m. skelbime parduodamos dvi nedegančios spintos (*ДВА НЕСТАРАЕМЫХЪ ШКАФА*) po 65 rublius. Minima speciali Mošės Bengiso dirbtuvė Zavalnaja (dab. Pylimo) gatvėje. Tais pačiais metais Š. E. Vilenkino „Užsienietišių baldų ir veidrodžių“ parduotuvėje, veikiančioje nuo 1843 m. (Š. E. Vilenkinas skelbiasi esąs ankstesnio savininko Rubino Geguzino įpėdiniu) Vokiečių gatvėje, buvo prekiaujama ir nedegančiomis spintomis. K. F. Akenas siūlė įsigyti įžymaus Berlyno fabriko „Arengeim“ nedegančias pinigų spintas. Minėtas asmuo 1904 m. prekyavo ir geležinėmis dėžutėmis, skrynelėmis ir kt. 1900 m. į Vilnių šios spintos buvo importuojamos ir iš Rygos, Franco Štaudeno pinigų spintų fabriko. Teigiama, kad tai yra vienintelis Rusijos imperijoje fabrikas, gaminantis nedegančias ir apsaugančias nuo vagių pinigų spintas iš vieno lenkto geležies gabalo. Jau minėtoje D. Levinkagano parduotuvėje 1911–1913 m. buvo galima įsigyti vietinės gamybos nedegančių spintų. 1913 m. pagal patentą tikras nedegančias spintas Vilniuje gamino fabrikas „Salamandra.“ 1914 m. rinkai pristatoma dar viena patentuota didžiausia praktiška naujovė – dvigubos ugniai atsparios spintos (viena spinta kabo kitos viduje). Šios spintos buvo tvirtinamos prie mūrinių (akmeninių) sienų, jų gamintojas – fabrikas „Arks“, įsikūręs prie Vilniaus miesto. 1913 m. Vilniuje baldų fabrikas „Dekadence“, be kitų baldų, gamino ir geležinius baldus. A. Puškino muziejaus administracinėse patalpose yra išlikusi įdomios išvaizdos nedeganti spinta-seifas (6 pav.), o bibliotekoje esančioje krosny-

je išlikusi įmontuota spinta-seifas. Galima tik spėti, kad šis objektas panašus į „Arks“ siūlytas spintas.

Lenktieji Vienos baldai. Kada šie baldai pasiekė Vilnių, tiksliai pasakyti negalime, tačiau XIX a. 7-ajame dešimtmetyje, apie 1863 m. datuojamoje nežinomo fotografo nuotraukoje, kurioje įamžintas Michailas Elwiro Andriollis (1836–1893), dailininkas, 1863-ųjų sukilimo dalyvis, galime įžvelgti lenktosios Vienos kėdės fragmentus (7 pav.). Apie 1876 m. datuojamoje Verkių dvaro fotografo Johano Hiksos darytoje nuotraukoje aiškiai matyti lenktosios kėdės, užfiksuotos naudojamos lauke (8 pav.). Sunku pasakyti, iš kurio fabriko šios kėdės pasiekė Vilnių, tačiau preliminarai galime teigti, jog 7–8 dešimtmetyje mieste jos jau buvo naudojamos.

Žinoma, jog XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje į Vilnių buvo importuoja-

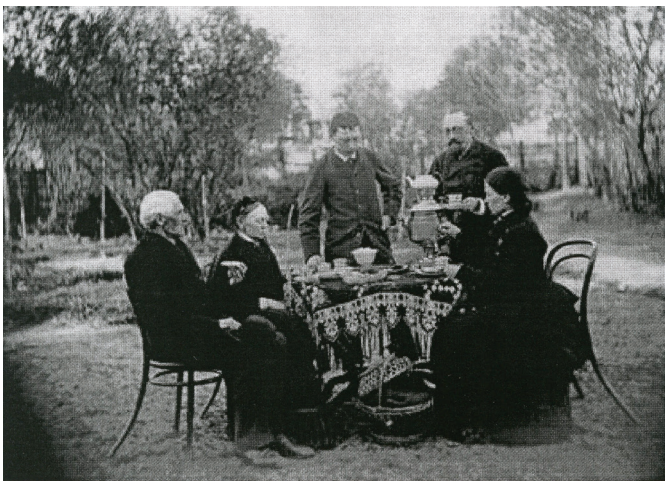
mi lenktieji baldai, pagaminti brolių Thonetų ir „Wojciechów“ baldų fabrikuose [44]: 1900 m. K. Sadovskio „Varšuvietišų baldų parduotuvėje“ skelbiama apie prekybą lenktųjų baldų fabriko „Wojciechów“ gaminiais. Siūlomos kėdės iš buko, supamosios kėdės, sofa, taburetės ir t. t.; 1905 m. „Wojciechów“ lenktųjų baldų fabriko reklamoje pranešama apie didelį vadinamųjų Vienos baldų pasirinkimą, stilingą teatrą, koncertinių salių ir restoranų įrengimą; 1912 m. buvo galima įsigyti „vienišų“ „Wojciechów“ fabriko baldų. 1896–1912 m. Š. E. Vilenkino parduotuvėje Vilniuje buvo prekiaujama ir „tikromis“ brolių Thonetų fabriko Vienos kėdėmis iš buko. 1904 m. O. Šmuklo ir N. Vaisbordo „Peterburgo baldų ir veidrodžių“ parduotuvėje Vilniuje taip pat skelbiama apie brolių Thonetų Vienos kėdžių pardavimą. 1912 m. „M. Cesla i M. Ancelewicz priklausiusiame centriname baldų sandėlyje, siūloma įsigyti „vienišų“ kėdžių (krzesel wiedeńskich).

Konkurencija tarp lenktųjų baldų gamintojų buvo didžiulė, tai liudija 1895 m. pasirodę neigiami lenkų baldų fabriko „Wojciechów“ pareiškimai Vilniaus spaudoje [45]. Būtent iš šios viešai pareikštos pozicijos vilniškių gaminių atžvilgiu sužinome apie lenktų baldų gamintojus XIX a. pabaigoje Vilniuje. Įdomu tai, jog lenkų baldų fabriko atstovai apie Vilniuje pramoniniu būdu gaminamus baldus atsiliepija nepalankiai, norėdami įspėti gyventojus. Vilniškiai baldai apibūdinami kaip nekokybiški: „kuris laikas pasirodė prekyboje lenkti baldai, vadinamieji „vieniški“: bjaurios apdailos, blogai poliruoti, o svarbiausia, kad nepatvarūs, nes iš uosio, žalio, be garinimo.“ Pranešama, kad jų fabriko, t. y. „Wojciechów“, gaminami baldai pranašesni: „dailiai poliruoti; gaminami vien tik iš bukmedžio, garinami tam tikroje temperatūroje“ ir t. t. Kol kas negalime pasakyti, ar tai konkurento gudrybė, ar tikras faktas, kad vilniškiai baldai buvo gaminami ne iš bukmedžio, kaip įprasta, bet iš uosio medienos. Žino-

7 pav. „Thonet“ tipo (?) kėdės fragmentas, apie 1863 m. „Vilniaus fotografai“, sud. V. Jočytė. Vilnius, 2005, p. 158

ma, jog uosis lenktųjų baldų gamyboje buvo naudojamas, pavyzdžiui, 1870 m. Sankt Peterburge atidaryta Gegugaidto dirbtuvė (мастерская Гегугайдта) tais metais laimėjo bronzos medalį pasauli-

8 pav. „Thonet“ tipo kėdės Verkių dvare. Nuotr. autorius Johanas Hiksa, 1876 m.

Prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/ekspoziciniai-padaliniai/87-virtualios-parodos/senasis-vilnius-xix-a-ii-pus-fotografijose/280-johan-hiksa> [žiūrėta 2014-05-10]

nėje parodoje už geros kokybės lenktųjų baldų iš uosio gamybą [46].

Grįžtant prie vietinės baldų gamybos, kyla klausimas, kas lėmė „Wojciechów“ pareiškimų atsiradimą. Remiantis archyviniais dokumentais ir informacija spaudoje galima manyti, kad įspėjimas susijęs su pirmuoju lenktųjų baldų fabriko atidarymu Vilniuje. Svarbus faktas tyrinėjant Vilniaus baldininkytės istoriją: XIX a. pabaigoje buvo vietinės masinės gamybos lenktųjų baldų, kurie ėmė konkuruoti su atvežtiniais. Žinant, jog cechinė gamyba Lietuvoje panaikinta tik 1893 m., matome, jog gyventojai greitai sureagavo į pasikeitusias sąlygas, buvo kuriamos stambesnės gamybos įmonės. Kitas svarbus aspektas kalbant apie šio fabriko įsikūrimą – buvo perimamos Europoje įsitvirtinusios tendencijos, t. y. šalia baldų, kurie anksčiau į Vilnių buvo atvežami iš brolių Thonetų ir kitų fabriku, XIX a. pabaigoje atsiranda vietinė lenktųjų baldų atmaina, perėmus šio tipo baldams gaminti reikiamas medžio apdirbimo technologijas.

Remiantis archyviniais dokumentais, kuriuose užfiksuotas Vilniaus pirklio Leibos Gilelso ir Vilniaus miesto gubernijos valdybos tarnautojų susirašinėjimas dėl pirklio noro Vilniuje statyti fabriką, kuriame būtų gaminami lenktieji („vieniški“) baldai, galime atskleisti pirmojo lenktųjų baldų fabriko Šiaurės Vakarų krašte kūrimosi aplinkybes. L. Gilelsas nori Vilniuje atidaryti fabriką Šnipiškėse, Chivanskaja (dab. Giedraičių) gatvėje, Š. Mereso name. Remiantis bylos duomenimis, galima daryti išvadą, kad 1895 m. įsteigtas pirmasis baldų fabrikas Vilniuje, su kuriuo įsteigimu šiame mieste pradėdama pramoninė baldų gamyba [47].

Ypač svarbus faktas tas, kad Gilelso lenktųjų baldų fabrikas priklausė minėtam šių baldų gamintojų susivienijimui „Mundus“, įsteigtam 1907 m. Iš šaltinių žinome, kad organizacijai „Mundus“ I. Gilelso ir J. Šifelio lenktųjų baldų fabrikai priklausė 1909–1915 m [48] ir

palaikė ryšius su kitais fabrikais, turėjo daugiau galimybių platinti savo gaminius, įsitvirtinti rinkoje. Sunku pasakyti, kokie buvo L. Gilelso lenktųjų baldų fabriko gamybos pajėgumai, tačiau žinoma, kad 1911 m. įmonėje dirbo 80 darbuotojų, metinė gamyba siekė 80 000 vienetų [49]. 1912 m. taip pat dirbo 80 darbininkų, nurodyta metinė apyvarta – 100 000 rublių [50].

„Mundus“ priklausęs Joselio Šifelio lenktųjų baldų fabrikas buvo įkurtas 1897 m. Archangelskaja (dab. Vytenio) gatvėje, Gurvičo name, o 1911 m. jame dirbo 150 darbininkų, metinė gamybos apyvarta buvo 70 000 rublių [51].

Vilniuje 1898 m. be gubernijos valdybos žinios veikė dar vienas lenktųjų (Vienos) baldų fabrikas. Taigi jis įkurtas anksčiau, o 1898 m. Vilniaus miestiečiai Leizeras Ziskandas ir Volbergas įteikė prašymą dėl įmonės, kurioje būtų gaminami strypai (virbai) šiems baldams. Tiesa, nenurodoma, iš kokios medienos šie strypai buvo gaminami [52]. Žinoma apie Ziskando ir Volbergo fabriko veiklą 1908–1914 m. [53], tolesnis jo likimas nežinomas. Tai, jog šiame fabrike buvo gaminami strypai lenktiesiems baldams, reiškia, kad išmanytos šių baldų gamybos technologijos ir bandyta jas taikyti.

Nuo 1899 m. Vilniuje veikė lenktųjų baldų fabrikas „Bukovena“, patvirtinimų apie jo veiklą turime iki 1915 m. [54]. Fabrike buvo gaminami naujausios išvaizdos Vienos baldai iš tikro bukmedžio, nurodoma, kad įmonė priklausė Š. A. Lipkovičiaus ir R. A. Nemenčiko prekybos namams [55]. Svarbu tai, kad išliko šiame fabrike gaminta kėdė (9 pav.) [56]. Tai kol kas vienintelis atvejis, kai galime susipažinti su konkrečiu išlikusiu Vilniaus lenktųjų baldų fabrike pagamintu dirbiniu. Kėdės atkaltės puošybos ornamentika, pasotės apačioje išlikusi etiketė liudija apie perimtus įprastus lenktųjų baldų atributus ir jų naudojimą (10 pav.).

1900 m. Feiga Rabinovič kreipėsi dėl leidimo statyti dar vieną lenktųjų bal-

dų fabriką Vilniuje, panašų į Volbergo ir Ziskando [57]. Nuo 1911–1914 m. šis fabrikas priklausė F. Rabinovič sūnui Aronui Rabinovičiui [58]. Vilniuje 1909–1914 m. taip pat veikė Chajos Šmuliovič lenktųjų baldų fabrikas [59].

Be didesnio pajėgumo įmonių, baldus gamino mažos meistrų dirbtuvės arba pavieniai meistrai. Šiame tyrimų etape Vilniuje dirbė smulkių įmonių baldininkai ir interjerų dekoratoriai gali būti tik įvardijami, tačiau jų pavardžių pateikimas yra labai svarbus plėtojant baldininkystės srities pažinimą. Šiuo metu žinomos XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje Vilniuje dirbusių meistrų pavardės pateikiamos lentelėje.

Kaip žinome, dėl pigios masinės gamybos lenktieji baldai įsitvirtino ne tik gyventojų būstuose, bet ir užkariavo viešąsias erdves, kurioms reikia daug bal-

dų, – tai kavinės, teatrai, koncertų salės ir kt. Minimu laikotarpiu apie Vilniaus viešųjų erdvių apstatymą turime nedaug žinių, ši plati tema reikalauja išsamesnių tyrimų. Po 1910 m. gaisro nukentėjusios Miesto salės (dab. Filharmonijos) interjero įrengimo darbai parodo mums kontaktus su masinės gamybos baldų gamintojais, jų tarpusavio konkurenciją. Tokią galimybę suteikia 1911–1912 m. dokumentai, apimantys Vilniaus miesto salės įrengimą, tiksliau, palankiausio sandėrio sudarymą perkant kėdes ir krėslus didžiamajai salei [60]. Miesto salei reikėjo 500

9 pav. Vilniaus baldų fabrikos „Bukovena“ kėdė. Privati kolekcija. Dalios Kļajumienės nuotr., 2014 m.

kėdžių ir 50 krėslų, dėl kurių derėtasi su „Thonet“, „Jacob & Josef Kohn“, „Wojciechów“, L. Gilelso įmonėmis. Galutinis susitarimas dėl salės apstatymo pasiektas su „Brolių Thonetų“ įmonės atstovybe Varšuvoje, kuri pagal susitarimą su Vilniaus valdžia įsipareigojo ne vėliau kaip iki 1911 m. spalio 5 d. pristatyti „Thonet“ fabriko gaminius: 43 tuzinus (дюжины) [61] kėdžių ir 4 tuzinus krėslų. Ant 500 kėdžių, jų priekinėje pusėje turėjo būti išgraviruoti ir bronzą padengti numeriai, 16 kėdžių turėjo būti nenumeruotos, 40 krėslų taip pat turėjo būti su numeriais, o 8 – nenumeruoti. Sandėris buvo sudarytas pagal miesto valdybos užsakymą, miesto salė XX a. pradžioje buvo apstatyta „Brolių Thonetų“ baldais.

Vilniaus viešųjų įstaigų, salių, kavinų XIX a. II pusės – XX a. pradžios interjerai reikalauja išsamesnių tyrimų, tačiau galime pasakyti, jog Vienos kėdės juose buvo naudojamos, pavyzdžiui, „Baltojo Štrlio“ kavinėje Pilies gatvėje tarp prekystalio ir bufeto stovėjo keletas kaip ir bufetas drožinėtu kėdžių su atlošais. Giliau kavinėje buvo keturkampių keturviečių staliukų su lengvomis lenktomis Vienos kėdėmis. Prie durų stovėjo tada populiarios kabyklos drabužiams, ant sienos kabojo veidrodžiai

10 pav. Fabriko „Bukovena“ popierinė etiketė. Privati kolekcija. Dalios Kļajumienės nuotr., 2014 m.

[62]. Pirmosios Vilniaus dailės draugijos parodos, vykusios 1909 m., salėje taip pat buvo nemažai „Thonet“ tipo kėdžių.

Vilniuje esančiuose memorialiniuose butuose-muziejuose gausu išlikusių lenktųjų Vienos baldų pavyzdžių. Šių baldų gausa autentiškumą išlaikiusiuose interjeruose liudija apie jų populiarumą nagrinėjamu laikotarpiu. Tiesa, ne visada galime tiksliai identifikuoti šiuos baldus ir jų gamybos vietą. Jei nėra išlikusių etiketų ar kitų žymenų, remdamiesi įmonių leistais katalogais juos preliminarai priskiriame vienam ar kitam gamintojui. Daugiausiai yra išlikusių įvairių rūšių „Thonet“ firmos (ar „Thonet“ tipo, jei tiksliai nežinome gamintojo) kėdžių.

Įmantrūs (*fantazyjne*) ir stiliniai (*stylowe*) baldai. Skelbimuose ir reklamoje, informuojančiuose miestiečius apie gaminamus ar parduodamus baldus, pasitaiko terminų *фантастический* / *fantazyjne* ir *стильный* / *stylowe*. Lietuviškoje istoriografijoje apie šiuos baldus neužsimenama, XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje naudotiems terminams atitiktumų neturime. Šie baldai aptariami atskirai, nes amžininkai aiškiai juos skyrė nuo kitų ir žinojo, apie kokios išvaizdos ar rūšies baldus kalbama. XIX a. pabaigos – XX a. pradžios šaltiniuose jie išsamiu nepristatomi ir neapibūdinami, tad galime manyti, kad visuomenei šie baldai buvo gerai žinomi. Toks baldų išskyrimas padeda atskleisti tuo metu Vilniuje funkcionavusių gaminių įvairovę.

1896 m. baldų apmušėjas ir dekoratorius B. Gruntvagnas iš Paryžiaus praneša priimančias visus apmušalų ir dekoravimo darbų užsakymus Vilniaus gatvėje, R. Gilelso name, skelbiasi esantis „įmantrių (fantastinių)“ baldų (*фантастической мебели*) gamintojas [63]. Kaip matome, šie baldai yra išskirti, jiems gaminti reikia tam tikrų įgūdžių, žinoti, kaip jie turi atrodyti, tačiau reklamoje daugiau informacijos nepateikiama, vietos gyventojams

turėjo būti aišku, kokie tai baldai. „The Wordsworth Dictionary of furniture“ išskiriami „*Fancy*“ furniture, t. y. išgalvoti, įmantrūs baldai, pristatomi kaip lengvi dekoratyvūs baldai, gaminti Amerikoje 1780–1830 ir vėlesniais metais, dažniausiai remiantis „Thomas Sheraton“ [64] baldų projektais. Šie dirbiniai buvo lengvi, mobilūs, dažniausiai gamintos kėdės, kurių pasostės buvo medinės arba pintos iš vytelių ir vikšrių. Jie būdavo ornamentuoti šviesios spalvos piešiniais, dažnai paausuoti, buvo naudojama trafaretinė ir ranka atlikta tapyba [65]. Tiek laikotarpio, tiek erdvės prasme toks baldų apibūdinimas ne visai atitinka XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Vilniaus realijas. Tačiau šie baldai buvo gerai žinomi kituose Rusijos imperijos miestuose, kur prie gyventojų skonio taikėsi masinės baldų gamybos įmonės – potencialių vartotojų skonis ir paklausa paskatino brolius Thonetus paraleliai, šalia tradicinių lenktųjų baldų, gaminti dirbinius atsižvelgiant į vyraujančią eklektišką stilišką, pavyzdžiui, 1892 m. įmonė peterburgiečiams siūlė visą buto apstatymą ir didelį „įmantrių“ („fantastinių“) (*фантастической мебели*) baldų pasirinkimą [66].

Apie šaltiniuose minimus baldus, įvardijamus terminu *fantazyjne*, galima pateikti kelias išvagas. Remiantis tiesiogine žodžio *fantazyjne* reikšme galima manyti, kad tai galbūt yra tam tikros baldų išvaizdos apibūdinimas – įmantrumas, fantastinių elementų naudojimas, t. y. išskirtinė puošyba pasitelkiant animalistinius, augalinius motyvus. Šiems baldams įvardinti lietuviškas atitikmuo galėtų būti: *įmantrūs, fantastiniais motyvais puošti baldai*.

Terminas *meble stylowe* interpretuojamas keliomis reišmėmis: šiuos baldus galime vadinti stiliniais, t. y. atkartojančiais praeities stilius, o verčiant pažodžiui, gali taip pat reikšti „stilingi“. Atsižvelgiant į XIX a. II pusės architektūros, taikomosios dailės realijas, kai įsigalėjo senųjų

didžiųjų stilių dekoratyvus pakartojimas, galima daryti išvadas, kad vartojant *meble stylowe* omenyje turėti praeities stilius atkartojantys baldai, tai ką dabar vadintume istorizmo stiliaus baldais.

Duomenų apie įmantrius ir stilinius baldus turime mažai, tačiau žinome, kad į Vilnių jie buvo importuojami iš Varšuvos [67]. 1905 m. iš įmonės *BIURO UNGRA* galima buvo įsigyti ir „įmantrių baldų“ (*meble fantazyjne*), tokius pat baldus šalia „lenktosios“ produkcijos reklamuvo ir fabrikas „Wojciechow“, 1909 m. reklamuojamas Stanislawo Dymmeko varšuvietiškas „stilinių baldų fabrikas“ (*Warszawska Fabryka mebli stylowych*). 1909 m. W. Sz. Malaswskio parduotuvėje Minsk-Litewskie (dab. Minskas) parduodami naujausio modelio atvežti iš užsienio „įmantrūs“ baldai [68]. Minėtų baldų buvo galima įsigyti šiose Vilniaus prekyvietėse [69]: 1912 m. jais prekiauta S. Jastržembskio ir B. Zenkovičiaus parduotuvėje, gausaus jų pasirinkimo būta K. Sadovskio parduotuvėje ir „M. Cesla i M. Ancelewicz“ centriniame baldų sandėlyje.

Šaltiniai, kuriuose užfiksuoti baldus apibūdinantys terminai *фантастический* / *fantazyjne* ir *стильный* / *stylowe*, yra neinformatyvūs, nepateikia išsamesnių žinių apie šiuos baldus. Tačiau nors ir negausi, ši įdomi ir vertinga informacija leidžia atkreipti dėmesį į to laiko baldų dekorą specifika. Vilniuje galima pamatyti realų, šaltiniuose minimų stilinių baldų reprezentantą. Tai neoklasicistinis stalelis-stovas, XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje pagamintas Varšuvoje, W. Świerczewskio dirbtuvėje. Prie staliuko dugno priklijuota popierinė etiketė su spausdintu įrašu skelbia apie gaminamus stilinius baldus „MEBLE STYLIOWE...“ (11 pav.). Šis išlikęs egzempliorius pagrindžia prielaidas apie nagrinėjamu laikotarpiu Vilniuje gyvavusius stilinius baldus.

Rytietiško stiliaus baldai. Aptariamo laikotarpio „rytietiškus“ baldus galima

klasifikuoti į tris kategorijas: 1) „tikrieji“, tiesiogiai iš Rytų šalių atgabenti baldai; 2) Europos šalyse pagaminti ir į Vilnių atvežti rytietiško stiliaus baldai; 3) vietinės gamybos rytietiško stiliaus baldai. Minimo stiliaus dirbinius vadiname atsižvelgdami į gamyboje naudotas medžiagas, puošybos elementus, jų atlikimo techniką. Kaip matysime, jie pritaikyti prie šio regiono žmonių poreikių ir supratimo apie baldų funkciją ir išvaizdą, tokių formų gaminių Rytuose sunkiai rasime, juos galime laikyti rytietiškų baldų adaptuota versija.

Apie „tikruosius“ rytietiškus baldus Vilniuje informacijos nedaug, žinoma, kad garsiojoje Jurginių mugėje, kuri kasmet gegužės mėnesį vykdavo Katedros aikštėje, pardavinėti Turkijoje pagaminti baldai [70]. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje susižavėjimo Rytų šalimis fone

11 pav. Stalelis-stovas, W. Świerczewski dirbtuvė, Varšuva, XIX a. pab. – XX a. pr. Astos Giniūnienės nuotr., 2011 m. (Kultūros paveldo centro archyvas)

spaudoje randame keletą žinučių apie Vilniuje gaminamus baldus, čiužinius, kurie įvardijami kaip turkiško stiliaus: 1896 m. M. A. Kreizo specialioje „Apmušalų baldų ir dekoracijų parduotuvėje ir dirbtuvėje“, veikusioje nuo 1870 m., skelbiama apie didelį įvairių naujausių modelių minkštų baldų, skirtų svetainei, kabinetui, buduarui, miegamajam, pasirinkimą, spyruoklinius ir minkštus čiužinius ir tikras turkiškas otomanes (*настоящие турецкие отоманы*) [71]. Otomanė [pranc. *ottomane* turkiška] – tai žema sofa ovalia pasoste, su neaukšta, viduryje iškilia atkalte, lenktais ranktūriais, šešiomis ar aštuoniomis žemomis kojėlėmis. XIX a. pradėtos gaminti su pagalvėlių pavidalo atkaltėmis ir velenėliais galuose (vad. *sultonės*) ir su trijų dalių atlošu (vad. *turkiškos*), puošta drožtais bei auksuotais ornamentais. Otomanės pradėtos gaminti Turkijoje, Europoje plito nuo XVII a. pabaigos, ypač populiarios buvo XVIII–XIX a. [72].

1900 m. „Varšuvietiškos baldų parduotuvės“ savininkas K. Sadovskis praneša apie savo dirbtuvėse gaminamus išskirtinai naujus, turkiško stiliaus minkštuosius baldus, turkiškas otomanes, šezlongus ir čiužinius (*Мягкая мебель в турецком стиле. Оттомано турецкое, шезлонги и матрацы*) [73]. 1905 m. Varšuvos įmonė *BIURO UNGRA* savo asortimente turėjo ir otomanių [74]. 1912 m. „S. Elbek i S-ka“ prekybos namų kaukazietiškoje parduotuvėje buvo galima įsigyti turkiškų baldų [75]. 1912–1914 m. otomanėmis prekiauta S. Jastrzębskio ir B. Zienkovičiaus baldų parduotuvėje [76], vilniečiai apie naudotų otomanių, turkiškų kanapų (*tureckie kanapki*) pardavimą pranešdavo ir asmeniuose skelbimuose. [77].

Nežinome, kaip atrodė Vilniaus meistrų gaminti vietinės atmainos turkiško stiliaus baldai. Meistrai turėjo remtis „tikrųjų“ baldų pavyzdžiais, perteikti jų išvaizdą – pasirinkti tam tikras formas, medžiagas, puošybos elementus, kad eili-

nis pirkėjas atpažintų šiuos ženklus, perteikiančius „turkiškumą“, tačiau kokie jie buvo – nežinome. Iš skelbimų aišku, kad turkiško stiliaus baldai Vilniuje buvo žinomi, jais gyventojai puošdavo savo būstus. Deja, bet Vilniaus muziejuose ir viešosiose erdvėse tokių baldų neradome.

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Vilniuje atsiradė nemažai rytietiškomis prekėmis prekiaujančių parduotuvių, viena iš jų – P. Lisino „Kaukaziетiškų gaminių parduotuvė“ iš Varšuvos, 1905 m. Vilniaus miestiečiai informuojami apie atsivežtą gausų rytietiškų baldų ir kilimų pasirinkimą [78]. Ar šie baldai buvo pagaminti Varšuvoje, kopijuojant tikruosius rytietiškus baldus, ir atvežti į Vilnių, ar tiesiogiai atgabenti iš Rytų, pasakyti negalime.

XIX a. pabaigoje Europos baldų dizainui darė įtaką Tolimųjų Rytų – Kinijos, Japonijos menas ir kultūra. Vilniuje šiuo laikotarpiu taip pat matome nemažai iš šių kultūrų perimtų, buityje naudojamų rakandų [79]: 1896 m. Š. E. Vilenkino baldų parduotuvėje parduodamos japoniškos širmos, dengtos aksomu ir šilku. 1902–1904 m. O. Šmuklerio ir N. Vaisbordo Sankt Peterburgo baldų, veidrodžių ir apmušalų parduotuvėje galima įsigyti įvairių bambukinių ir majolikinių baldų. 1905 m. kiniškos arbatos parduotuvėje, Didžiojoje gatvėje, prekiauta kiniškais ir japoniškais dirbiniais, pranešama apie nuosavą bambukinių baldų dirbtuvę. Šių baldų turi pagamintų sandėlyje ir gali gaminti pagal užsakymus.

XX a. pradžioje vietinės bambukinių baldų gamybos atsiradimas Vilniuje, tokių baldų populiarumas iš šių dienų perspektyvos atrodo itin egzotiškai. Bambukiniai baldai, arba baldai iš bambuko, pradėti gaminti senovės Indijoje, Kinijoje, Japonijoje. Vakarų šalyse XVIII a. paplitęs kiniškasis stilius, vadinamasis *chinoiserie*, paskatino naudoti raižyto bambuko imitaciją rokoko, o vėliau ir klasicizmo balduose. Radvilų rūmų muziejuje saugomi du staliukai-stovai

ir širma-ekranas, datuojami XIX a., manoma, kad jie pagaminti Kinijoje, tačiau nežinoma, kaip ir kada atsirado Vilniuje. Japonijai XIX a. II pusėje nutraukus šimtmečius užtrukusią izoliavimosi politiką, šalį užplūdo keliautojai iš Europos. XIX a. pabaigoje paplitęs japonizmas sukėlė antrą susidomėjimą bambukiniais baldais, ypač Didžiojoje Britanijoje ir Amerikoje, kur žaliava tokių baldų gamybai būdavo importuojama [80].

Atgimusi bambukinių baldų mada pasiekė ir Vilnių, apie „tikrųjų“ Tolimųjų Rytų baldų importą XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje informacijos neturime, tačiau galima teigti, kad vietinės gamybos rytietiško stiliaus balduose vyravo japonizmo nuostatos. Neaišku, kada Vilnių galėjo pasiekti pirmieji bambukiniai baldai. Pirmasis šaltinis, kuriame galimai užfiksuota iš bambuko pagaminta kėdė, – apie 1892 m. Stanisławo Filiberto Fleury darą žmonos Felicijos Fleury fotografija, kurioje ji stovi atsirėmusi į bambukinės

kėdės atkalnę. Mūsų žiniomis, tuo metu bambukiniai baldai Vilniuje dar nebuvo gaminami, tad šis nuotraukoje užfiksuotas baldas galėjo būti atvežtas. Vėlesnėje, 1908 m. datuojamoje minėto fotografo nuotraukoje, vaizduojančioje sutuoktinius Skudzewiczius, aiškiai matome tos pačios kėdės fragmentus, galime įžiūrėti bambuko lazdeles dengiančius metalinius antgalius (12 pav.).

XX a. pradžioje Vilniuje steigiasi vietiniai bambukinių baldų fabrikai, tačiau kol kas neaišku, iš kur buvo perimta tokia gamybai reikalinga patirtis, technologijos, medžiagos. 1906 m. pasiekia pirmosios žinios apie Sieroca gatvėje atidarytą japoniškų bambukinių baldų fabriką MIKADO [81]. Pranešama apie katalogus su 500 modelių, išsiųstus pirmiesiems pageidavusiems asmenims [82]. XX a. pradžioje vilnietiškus bambukinius baldus galime laikyti vietos egzotika, todėl iškyla susidomėjimas: kokie tai baldai, kaip jie atrodė, kaip buvo dekoruoti? Į mums ir XX a. pradžios vilniečiams rūpėjusius klausimus atsakymus pateikė patys gamintojai reklaminiuose skelbimuose:

1) *bambukiniams baldams būdingas patvarumas, lengvumas ir tobulumas. Jie gali būti lenkti, įprasti, kieti, paminkštinti;*

2) *gali būti uždengti japonišku kilimėliu, pliušu ir kt. apmušalais. Pagrąžinti japonišku laku su ornamentais ir majolika; jais gali būti prabangiai apstatomi kambariai;*

3) *galima išsirinkti iš 50 skirtingų tipų; kai kuriuos gaminius – iš 1000 rūšių;*

4) *baldų komplekto kaina – nuo 60 iki 1000 rublių; vasarnamiams – nuo 40 rublių; viskas atliekama greitai su specialistų pagalba;*

5) *gaminami įvairių formų su fabriko porankiais; didmeninė ir mažmeninė prekyba, fabrikinėmis kainomis [83].*

„Mikado“ baldų fabriko valdytojas buvo M. K. Mošlevskis [84]. Vėlesniuose, 1911–1913 m., pranešimuose [85] apie

12 pav. Bambukinės (?) kėdės fragmentas. Nuotr. autorius Stanisławas Filibertas Fleury, 1908 m. Prieiga per internetą: <http://www.lnm.lt/virtualios-parodos/stanislaw-filibert-fleury-1858-1915-fotografijos?task=view&id=259> [žiūrėta 2014-05-10]

13 pav. D. I. Markovskio fabriko krėslas, 1913 m. „Вся Вильна: Адресная и справочная книга зор. Вильны, 1913“ [reklama neputeruota]

„Mikado“ gaminamus baldus pabrėžiamas šių baldų elegantiškumas, dailumas, tvirtumas, prieinama kaina. Bambukinių baldų fabrikas „Mikado“ Vilniaus spaudoje minimas ir 1924 m., o gal dar ilgiau, todėl tokių baldų paplitimas vilniečių būstuose neabejotinas.

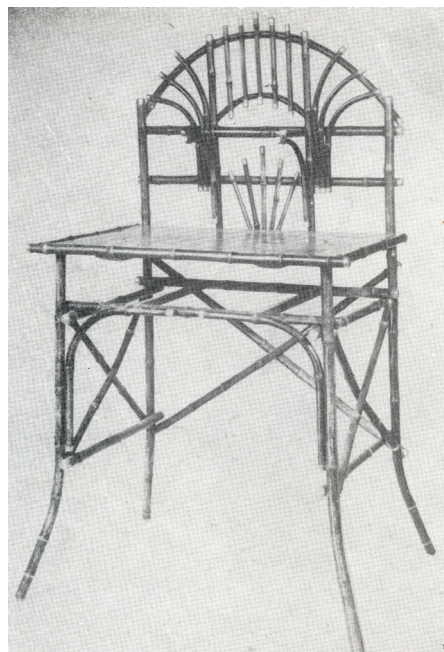
1909 m. spaudoje sužinome apie kitą D. M. Markovskio japoniškų bambukinių baldų fabriką, prie kurio veikusioje parduotuvėje prekiauta fabrike pagamintais baldais [86]. 1911 m. D. M. Markovskio parduotuvėje parduodami bambukinių baldų komplektai, kuriuos sudaro 10 gaminių. Baldai apmušti pliušu, jų kaina – nuo 55 rublių [87]. 1912–1913 m. fabriko reklamose pateikiamos labai įdomios bambukinių baldų iliustracijos [88]. (13 pav.) Lyginant su minėtose S. F. Fleury fotografijose užfiksuotomis kėdėmis, aiškiai matyti, kad bambukinių baldų fabriko reklamoje naudotos iliustracijos turi realų pavidalą, t. y. nuotraukoje užfiksuotos beveik identiškos bambukinės kėdės (tiksliau, jų atkaltės fragmentas). D. M. Markovskio japoniškų bambukinių baldų fabrikas veikė iki 1914 m., tada buvo paskelbta apie išpardavimą – dėl parduotuvės likvidavimo išparduodami visi bambukiniai baldai [89].

Vilniuje bambukinių baldų gamyba užsiėmė ir kitos dirbtuvės [90]: 1909–1911 m. „Kanopacki ir S-ka“, 1913 m. fabrikas „Dekadence“. Žinoma, kad XX a. pradžioje bambukiniai baldai į Vilnių taip pat buvo importuojami iš kitų miestų – Baltstogės, Varšuvos.

Rytietiško stiliaus baldus Vilniuje, jų gamybą galime traktuoti kaip savotiškus ir unikalius dirbinius taikomosios dailės istorijoje. Vilniškiai bambukiniai baldai – tarpinė produkcija tarp Rytų ir Vakarų, kai perimamos rytietiškos medžiagos, tačiau jos pritaikomos savaip, baldai gaminami atsižvelgiant į vietos gyventojų poreikius ir supratimą apie jų išvaizdą. Kalbant apie šių baldų paveldą galima pažymėti, kad jie turėjo mažai galimybių išlikti – pirmiausia dėl medžiagų nepatvarumo. Nors XX a.

pradžios skelbimuose tvirtinama, kad šie baldai yra ypač tvirti ir patvarūs, tačiau Vilniaus miestą niokojant įvairioms negandoms to patvarumo nepakako. LNM saugomas vienas XX a. I puse datuojamas stalelis, pagamintas iš įvairaus ilgio bambukinių lazdelių, kurių galai apkaustyti metalu (14 pav.). Lentynėlė ir stale-

14 pav. Bambukinis stalelis, XX a. I p. Lietuvos nacionalinis muziejus. Mažeikienė, O. „XVII–XX a. I p. baldai: Katalogas“. Vilnius, 1986, p. 130

lio viršus yra mediniai, gelsvai lakuoti ir išpiešti rytietiškais ornamentais: stalelio viršuje, centre – nusvirusi žydinti orchidėjos šaka ir du egzotiški paukščiai, kampuose – spalvotų lauko gėlių puokštės, lentynėlėje – medžio šaka su uogomis, lapais ir hieroglifas [91]. Baldų kataloge nenurodyta, ar šis stalelis vietinės gamybos ar importuotas. Jį sugretinus su LDM baldų saugykloje saugomu unikaliu bambukinių baldų komplektu (15 pav.) bei ikonografinė medžiaga, preliminarai galima teigti, kad šie baldai – tiek stalelis, tiek baldų komplektas – galėtų būti pagaminti viename iš Vilniaus bambukinių baldų fabriko. Pagrindą šiam spėjimui teikia minėto Markovskio bambukinių baldų fabriko reklaminiuose skelbimuose pateiktos baldų iliustracijos: baldai savo išvaizda, konstrukcija ir audinių naudojimu primena muziejų saugyklose saugomus baldus. Kaip skelbta spaudoje, vilniškiai bambukiniai baldai pagal poreikius galėjo būti dengiami įvairiais apmušalais, tarp jų ir pliušu, pagražinti japonišku laku su ornamentais ir t. t. LNM saugomas stalelis yra lakuotas, de-

koruotas rytietiškais ornamentais. LDM saugomo bambukinių baldų komplekto stalelis yra aptrauktas pliušu, kaip ir sėdimieji baldai – kėdės, krėslai, taburetė dar papildomai paminkštinti, taip pat dengti žalsvu pliušu su kutais (kutais papuošti baldai vaizduojami Markovskio fabriko reklamoje). Bambukai yra tuščiaviduriai, jų viršutiniai galai, kaip ir LNM stalelio, apkaustyti metalu.

Pintieji baldai. Tai viena iš seniausių baldų rūšių, gaminti senovės Egipte, Graikijoje, Romoje. Iki XIX a. pintiems gaminiais paprastai naudotos gluosnio šakelės. Britams kolonizavus pietryčių Azijos dalis, Vakarų pasaulyje buvo pradėtos naudoti rotangų, t. y. tam tikros rūšies palmių, šakelės. Ši stipri, lengvai pasiduodanti ir nebrangi medžiaga tapo populiari tarp XIX a. baldų dizainerių [92].

Mūsų kraštuose turint pynimui tinkamos, lengvai prieinamos vietinės žaliavos, pinti rakandai, pirmiausia, įvairios pintinės, krepšiai, buvo seniai žinomi ir naudojami. Įsitikinus pintų daiktų patvarumu, prieinamumu, greita gamyba, pyrimas pradėtas taikyti ir gaminant masyvesnius daiktus, tarp jų ir baldus. Tradiciškai šie baldai siejami su provincijos gyventojų buitimi, pyrimas – amatininkystės rūšis, daugiausiai paplitusi tarp kaimo gyventojų. Pinti baldai dėl savo paprastumo, „prastumo“, pigumo dažnai buvo nevertinami, greičiausiai dėl to nepatenka į tyrėjų akiratį, juos paprastai užgožia smulkesni, labiau paplitę pinti daiktai.

Lietuvoje pinti baldai daugiausiai buvo paplitę provincijoje, o užsienio šalyse jie puošdavo ir miestiečių būstų interjerus. Šie baldai buvo naudojami tiek viduje, tiek lauke. Galima manyti, kad prie pintų baldų populiarumo Vakaruose prisidėjo ir tuo laikotarpiu klestėjęs susižavėjimas neįprastais daiktais – miestiečiui pinti baldai galėjo atrodyti kaip gana egzotiški dirbiniai. Publicistas A. Macijauskas 1903 m. išleistoje iliustruotoje knygutė-

15 pav. Bambukinis krėslas, XX a. per. (?). Lietuvos dailės muziejus. Tomo Kapočiaus nuotr., 2014 m.

je, skatinančioje užsiimti pynimo amatu, nurodo didžiausią vietinių paprastų ir pigių karklinių baldų trūkumą – jie turi per daug nereikalingų karklinių ryšių arba sukalti su daug geležinių vinių, kurios įkaltos į žalią medžiagą rūdija ir jau nebesukabina atskirų dalių. Patariama naudoti gvintus (t. y. sriegius), tada baldai bus tvirtesni, nes gvintai niekuomet nesmunka ir nedrasko drabužių, kaip tai atsitinka tvirtinant su vinimis [93]. Įprasta manyti, kad pinti baldai išlaikydavo savo natūralią faktūrą, spalvą, nebuvo dažomi ar kitaip dekoruojami. Tačiau paaiškėjo, kad jie buvo polichromuojami įvairiomis spalvomis, auksuojami, sidabruojami. A. Macijausko knygutėje pateikiami baldų iš karklinių vyčių pavyzdžiai savo išvaizda toli gražu neprimena paprastų, grubių formų, kaimo amatininko dirbinių. Tai dailūs dirbiniai, gausiai puošti įvairiais ornamentais, pagražinti juodos ir bronzos spalvos laku. Matyt, autorius siekė paneigti mitą, kad šie baldai tinkami naudoti tik kaimo sodžiuose.

Baldų pynimas – naudingas amatas, kuriuo buvo skatinami užsiimti ir Vilniaus miestiečiai, tai suteiktų jiems užimtumą ir papildomą pajamų šaltinį. Pintų baldų gamyba reikalauja tam tikrų įgūdžių, jų lavinimo, tai veikla, puikiai tikusi užimti iki tol su amatine gamyba menkai susijusias visuomenės grupes. XIX a. pabaigoje amatai buvo diegiami Rusijos imperijos kalėjimuose ir pataisos namuose, daugiausia praktikuoti metalo ir medžio darbai bei įvairios pynimo rūšys. Nuo 1891 m. Vilniaus pataisos skyriaus dirbiniai buvo eksponuojami žemės ūkio ir pramonės parodose. Čia rodyti bausmę atliekančių asmenų gaminiai iš medžio, vytelių ir popieriaus, baldai, kilimai, dembliai, lino audiniai [94]. Taigi kalėjimuose, pataisos namuose nuteistieji, be anksčiau minėtų geležinių lovų gaminimo, galėjo verstis ir baldų pynimu. 1909 m. labdaringa draugija „Santūrumas ir darbas“ (*Воздержанность и Трудъ / Powściągliwość i Praca*), Vil-

niuje turėjusi baldų parduotuvę, priėmė užsakymus pintiems baldams [95]. Tais pačiais metais vykusioje „Būsto reikmenų ir sodininkystės“ parodoje ši draugija pristatė baldus, nupintus iš celiuliozės ir nendrių [96]. Draugija tęsė savo veiklą ir užsiėmė pintų baldų gamyba 1913–1914 m. minima, kad sandėlyje yra didelis pintų baldų pasirinkimas [97]. Baldų pynimui buvo naudojami ne tik karklai, bet ir nendrės, celiuliozė.

Peržiūrotoje spaudoje apie pintų baldų naudojimą daugiau neužsiminta, tačiau žinome, kad šie baldai buvo naudojami ir vidaus interjeruose, ir lauke. Truputį vėlesnio laikotarpio pavyzdys suteikia papildomų žinių apie Vilniuje naudotas medžiagas pintų baldų gamybai: XX a. 3–4-ajame dešimtmetyje minima, jog „Raudonajame Štalyje“, prospekto ir Totorių gatvių sankirtoje esančioje vasaros kavinėje, po vaismedžiais stovėjo keliasdešimt iš paprastų, nedažytų lentų sukaltų staliukų, prie kurių įlindę į žemę riogsojo iš beržo šakų pinti foteliai [98]. Galima manyti, kad pinti baldai kavinėse buvo naudojami ir anksčiau, be to, pinti ne tik iš karklų, jų gamybai naudotos įvairių medžio rūšių šakelės. Ikonografinė medžiaga liudija, kad pinti krėslai, foteliai buvo dažnai naudojami verandose, lauke, pavyzdžiui, Markučių dvare (dab. Literatūriniam A. Puškino muziejui) buvo naudota nemažai tokių baldų. Iki šių dienų muziejuje išlikęs supamasis pintas krėslas (16 pav.).

Apie ištaisius pintus baldus, naudotus Vilniaus miestiečių namuose, beveik neturime informacijos. Remiantis išlikusių baldų paveldu galima teigti, kad Vilniuje buvo mėgstami baldai, kuriuose yra tik pinti fragmentai – ypač buvo madingos pintos kėdžių, fotelių atkaltės, pasostės. Skirtingai nuo A. Macijausko minimų baldų iš karklo šakelių, kėdžių atkaltės dažniausiai pintos iš nendrių. Matyt, todėl, kad karklai – tvirtesnė medžiaga, naudojama vientisų baldų gamybai, o nendrės – smulkesnis plaušas, naudotas

baldų puošybai. LNM yra keletas kėdžių su iš nendrių pintomis atkaltėmis. Vilniaus universiteto Pranciškaus Smuglevičiaus salėje saugomas XIX a. II pusės 29 kėdžių ir dviejų krėslų komplektas, kurių atkaltės yra pintos.

Pinti baldai iki šių dienų retai siejami su miestietiška gyvensena. Provincijoje buvo paplitę ištisai pintai baldai, o mies-

tiečiai rinkdavosi pintais iš nendrių plaušų intarpais saikingai puoštus baldus.

Specialios paskirties baldai

Šie baldai „neįtilpo“ į anksčiau pagal medžiagas ir stilių klasifikuotus baldus, kadangi buvo specializuotai daromi tam tikroms įstaigoms: bibliotekoms, biurams, ligoninėms, buvo skirti ligoniams slaugyti namuose.

Įvairioms Vilniaus bibliotekoms skirti baldai – netyrinėta, įdomi tema. Išskirtinis atvejis, susijęs su Vilniaus universitetu bei specialios paskirties baldų gamyba, yra istorizmo laikotarpio Pranciškaus Smuglevičiaus salės baldų komplektas, pagamintas XIX a. II pusėje. Pagrindinis erdvės dominantas – beveik per visą salės ilgį besitęsiantis ilgas, 14 kojų turintis pušinis stalas, prie kurio stovi 29 vienos kėdės ir du krėslai, kuriuos iš šonų supa gablotės [99]. Komplekto konstrukcinės dalys ir puošybos detalės yra stiliizuotų bizantinių, romaninių ir gotikinių formų. Baldams būdingas ansambliškas atlikimas, vientisa kompozicija, meistriškas atlikimas. Tai retas Lietuvoje specialios paskirties baldų komplektas, derintas su interjero dekoru [100] (17 pav.).

16 pav. Pintas krėslas. XIX a. pab. – XX a. pr. Literatūrinis A. Puškino muziejus. Autorės nuotr., 2014 m.

17 pav. Pranciškaus Smuglevičiaus salės baldų komplektas, XIX a. II p., Vilniaus universitetas. Aloyzo Petrašiūno nuotr. (Kultūros paveldo centro archyvas)

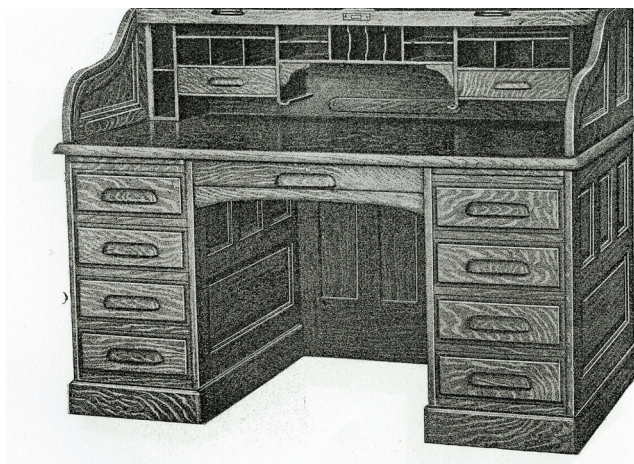
18 pav. Vinco Krėvės-Mickevičiaus rašomasis stalas, XX a. pr.

V. Krėvės-Mickevičiaus memorialinio muziejaus nuotr., 2013 m.

Dar vienas žinomas atvejis apie specialių bibliotekos baldų gamybą – baldai, skirti Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinei (dab. Vytauto Kasiulio dailės muziejus), kurioje buvo kelios salės, skirtos bibliotekai ir muziejui. 1914 m. bibliotekai ir muziejui buvo pagamintos spintos, lentynos, stelažai (tai iš viso kainavo 8317 rublių) [101].

Vilniaus universiteto rankraščių skyriuje saugoma keletas užsienio dirbtuvių katalogų, kuriuose pristatomi bibliotekoms, biurams skirti baldai. Vienas iš jų – 1913 m. amerikiečių kompanijos „Derby“ leidinys [102]. „Derby desk company“ – amerikiečių įmonė, įkurta

19 pav. Amerikiečių kompanijos „Derby“ roll-top stalas. VUB RS, f. 47, b. 259, p. 47

1870 m. Bostone, 1880 m. persikėlusi į Somerville. Kompanija orientavosi išskirtinai į kontorų, biurų baldų gamybą: sudedamųjų bibliotekų spintų, stalų, kėdžių, kortelių sistemų kūrimą. „Derby“ įmonė turėjo savo atstovą Ž. Blok Mas-kvoje, turėjo skyrius Sankt Peterburge, Kijeve, Odesoje, Taškente, Varšuvoje ir kt. [103]. Ši kompanija buvo įsitvirtinusi ir Vilniaus rinkoje. Apie jos veiklą mieste žinome nuo 1905 m. [104], kai spaudoje pasirodė reklamu, siūlančių šios įmonės produkciją. Žinoma, kad 1905–1909 m. Vilniaus ir Minsko gubernijoms atstovavo O. M. Iwanteris, įsikūręs Vilniuje, kur siūlė įsigyti rašomųjų mašinėlių „Remington“, amerikietišku baldų „Derby“ [105]. 1915 m. minimas kitas atstovas Vilniui – Ch. M. Šinderis, reklamuojama įranga biurams: įvairios rašymo mašinėlės ir amerikietiški baldai [106].

Jau minėta, kad pramoninių baldų įmonių neatsiejama dalis – tai įvairūs produkciją pristatantys katalogai, kuriuose pateikiama informacija apie gaminamus baldus. Unifikuoti, standartiniai baldai turėdavo savo numerius ar pavadinimą. Vartydami šiuos katalogus pirkėjai galėjo išsirinkti produktą ir jį užsisakyti. Vilniuje tokių kompanijų katalogų taip pat turėjo būti, tačiau tik Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje pavyko rasti kelis išlikusius katalogus, vienas iš jų – 1913 m. Ž. Blok pristatomas katalogas Nr. 162 (АМЕРИКАНСКАЯ ОБРАЗЦОВАЯ КОМТОРСКАЯ МЕБЕЛЬ.), kuriame pateikiami pavyzdinių amerikietišku kontorų baldų aprašai ir iliustracijos [107]. Pirmiausia pristatomi stalai-biurai „Derby“, skirti kabinetams, raštinėms. Teigiama, kad specialius biurus gamina tik „Derby“ fabrikas, jie paplitę ne tik Amerikoje, bet ir Europoje. „Derby“ stalai gaminami iš ąžuolo, riešutmedžio, raudonmedžio ir kitų rūšių medžių. Stalai specialiai pritaikyti „Remington“ rašymo mašinėlėmis, yra ir specialių mechaninių „Derby“ stalų, pritaikytų kasininkams, buhalteriams, taip

prekiaujama amerikietiškais krėslais ir kėdėmis, spintomis–registratoriais „Imperial“ (spintelėmis susidėti kortelėms), besisukančiomis etažerėmis, sudedamomis iš kelių dalių bibliotekų spintomis ir t. t. Žymiausias „Derby“ baldas yra vadinamasis Roll top desk – stalas su ritiniu („antvožu“), pakeliamu į viršų. Itin svarbu, kad Vilniaus muziejuose turime išlikusių šios kompanijos baldų, kurie liudija, jog šiais baldais Vilniuje naudotasi. Vinco Krėvės-Mickevičiaus memorialiniame bute-muziejuje, rašytojo darbo kabinete esantis „senovinis ažuolinis rašomasis stalas“ [108] yra ne kas kita, kaip „Derby“ įmonės garsusis roll top stalas (18, 19 pav.). A. Puškino muziejaus administracinėse patalpose naudojamas kito tipo, vadinamasis plokščiasis, t. y. be viršutinės dalies „antvožo“, ažuolinis rašomasis „Derby“ stalas (*Американский письменный плоский столъ Дерби*). Toje pačioje byloje saugomi 1912 m.

kontoroms skirtų švediškų ir amerikietiškų baldų katalogai [109] (*ШВЕДСКО-АМЕРИКАНСКОЙ КОНТОРСКОЙ МЕБЕЛИИ*). Katalogas Nr. 2 supažindina su kortelinei sistemai skirtomis spintelėmis, kataloge Nr. 5 pristatomos bibliotekoms skirtos sudedamosios spintos. Šie baldai buvo gaminami pietų Švedijoje esančiame mieste Otvidaberge. Pagrindinis šios įmonės sandėlis, skirtas Rusijos imperijos rinkai, buvo įsikūręs Sankt Peterburge. Galima manyti, kad iš čia šie baldai pasiekdavo ir Vilnių, tačiau apie išlikusius jų pavyzdžius žinių neturime.

Kita specialios paskirties baldų grupė – tai ligoniams, ligoninėms skirti gaminiai. Ji taip pat reikalauja specialių tyrimų ir įsigilinimo į šią temą. Peržiūrėtoje spaudoje rasti keli paminėjimai: 1905 m. pranešama svarbi žinia ligoniams apie parduodamus kambarinius įprastų baldų formos klozetus, kurių galima įsigyti „R. Kelerio ir Co“ (*Р. КЕЛЕРЬ И КО*)

Lentelė. XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje Vilniuje dirbę baldininkai [113]

Meistro pavardė	Dirbtuvės vieta	Žinios apie veiklos metus
1	2	3
Армушэ́яс-декора́торіус А. Уі́лі	-	1861 m.
Aleksandras Ivaškevičius (<i>Aleksander Iwaszkiewicz</i>) [114]	<i>ul. Pozawalna</i> (dab. Pylimo g.)	1863–1909 m.
Antonas Ivaškevičius (<i>Antoni Iwaszkiewicz</i>)	Trakų g.	1863–1909 m.
Армушэ́яс-декора́торіус М. А. Кре́йзас (<i>М. А. Крейзъ</i>)	Trakų g.	1870–1914 m.
Boguslavskis (<i>Богуславскій</i>)	-	1884 m.
Армушэ́яс-декора́торіус Ј. Турге́ліс (<i>Ј. Тургель</i>)	Vilniaus g. / vėliau Trakų g.	1886–1914 m.
Армуша́лų ме́істра Јуліана́с (<i>ЮЛЪЯНЪ</i>)	Didžioji g.	1886 m.
Stanislovas Matarevičius (<i>Stanislaw Matarewicz</i>)	<i>Wielka Pohulanka</i> (dab. J. Basanavičiaus g.)	1888–1909 m.
Jonas Klaras (<i>Jan Klar</i>)	<i>Ś-to Jerski zaulek</i> (dab. <i>Gedimino pr.</i>) / vėliau Vilniaus g.	1890–1914 m.
Antonas Młodzianovskis (<i>Antoni Młodzianowski</i>)	<i>Zaulek Literacki</i> (dab. Literatų g.) / vėliau <i>ул. Портловая</i> (dab. Jogailos g.)	1890–1909 m.
Kšyštofas Rekiec (<i>Krzysztof Rekiec</i>)	<i>Podlesny zaulek</i> (dab. Šilo g.) / vėliau Vilniaus g.	1892–1914 m.

1	2	3
J. M. Jukna (<i>Ю. М. Юхно</i>)	Vokiečių g.	1893–1900 m.
Армуšėjas-dekoratorius Ignatas Skrendzevskis (<i>Игнатій Скрэндзевскій, Ignacy Skrzędziejewski</i>)	Vilniaus g.	1893–1909 m.
P. Dovydovičius (<i>П. Довидовичъ</i>)	-	1895 m.
Армуšėjas-dekoratorius B. Gruntvaginas (<i>Б. Грунтвагинъ</i>)	Vilniaus g.	1896 m.
Meninės Vilkomirskio dirbtuvės (<i>художественная мастерская Вилькомирскаго</i>)	-	1896 m.
Aleksandras Novickis (<i>Александръ Новицкій</i>)	Didžioji g.	1896–1900 m.
I. Kobylinskis (Jan Kobyliński)	Didžioji g. / vėliau Tiltu g.	1896–1909 m.
Mažeika (<i>Можейко, Можејко</i>)	<i>ul. Vilkomirskaja</i> (dab. Geležinio Vilko g.) / vėliau <i>ul. Gubernatorska</i> (dab. Klaipėdos g.)	1896–1913 m.
I. Katkevičius	-	1899 m.
Adomas Zanevskis (<i>Адамъ Заневскій</i>)	<i>ул. Мостовая</i> (dab. Tiltu g.)	1899–1900 m.
M. Geiborovičius	-	1899 m.
V. Posvikas	-	1899 m.
Juzefas Tarasevičius (<i>Józef Tarasiewicz</i>)	<i>ul. Chiwińska</i> (dab. Giedraičių g.)	1900–1909 m.
Liudvikas Voleišis (<i>Людвикъ Волейшо</i>)	Šv. Stepono g.	1900 m.
Aleksandras Mereckis (<i>Александръ Мерецкій</i>)	Trakų g.	1900 m.
Antonas Bereznickis (<i>Антоній Березницкій</i>)	<i>ул. Шкаплерная</i> (dab. Dzūkų g.)	1900 m.
Konstantinas Tumilovičius (<i>Константинъ Тумиловичъ</i>)	<i>ул. Заречная</i> (dab. Užupio g.)	1900–1909 m.
Aleksandras Juškevičius (<i>Александръ Юшкевичъ</i>)	<i>ул. Кожевенная</i> (dab. Odminių g.)	1900 m.
Virbšas (<i>Вирбишо</i>)	S. Skapo g.	1900 m.
Feliksas Beimas (<i>Феликсъ Беймъ</i>)	<i>ул. Мостовая</i> (dab. Tiltu g.)	1900 m.
Antonas Kulickis (<i>Антоній Кулицкій</i>)	<i>ул. Ботаническая</i> (dab. B. Radvilaitės g.)	1900 m.
Antonas Pržitulskis (<i>Антоній Пржитулскій</i>)	Didžioji g.	1900 m.
Žygimantas Packevičius (<i>Сигизмундъ Пацкевичъ</i>)	Vilniaus g.	1900 m.
Juzefas Hermanas (<i>Józef Herman</i>)	<i>ul. Caryńska</i> (dab. S. Fino g.)	1909 m.
Š. Rogalskis (<i>Sz. Rogalski</i>)	<i>ul. W. Stefańska</i> (dab. Šv. Stepono g.)	1909 m.
Lebedienka (<i>Lebedienko</i>)	<i>ul. Kazańska</i> (dab. Tauro g.)	1909 m.

parduotuvėje [110]. Kėdės ligoniams taip pat siūlė „Konrad, Jarnuszkiewicz ir S-ka“, turėję metalinių gaminių sandėlį Varšuvoje, tos kėdės greičiausiai buvo metalinės [111]. 1913–1914 m. adresu knygoje išskirti ligoninių baldai, kurių realizavimu Vilniuje, t. y. ligoninių įrengimu, užsiėmė G. A. Piotrovskis ir P. P. Vilnevičius [112].

Atliktas tyrimas parodė, kad masinės gamybos baldų pramonė Vilniuje plėtojosi veikiama Europoje vykusių reiškinių. Naujų medžiagų, technologijų, madų perėmimas ir pritaikymas vietos sąlygomis leido sukurti vietines – vilniškių baldų atmainas. Tačiau šie gaminiai dėl savo gausos, vienodumo ilgą laiką nebuvo vertinami, nesulaukė poreikio juos saugoti, o tai lėmė menką šių baldų išlikimo galimybę. XIX a. II pusės – XX a. pradžios Vilniaus baldininkystės istorija ir paveldas tik pradėti tyrinėti, yra daugybė neatsakytų klausimų, neišaiškintų baldų pavyzdžių, todėl tema nepraranda aktualumo ir reikalauja tolesnių tyrimų.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Straipsnis parengtas Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Paveldosaugos studijų magistrantūros baigiamojo darbo pagrindu (vadovė dr. Dalia Klajumienė).
2. SAMALAVIČIUS, S. Vilniaus miestiečio buto atributika XVII–XVIII amžių šaltiniuose. *Architektūros paminklai*, t. V. Vilnius, 1979, p. 3–18.
3. MIELESZKIEWICZ, S. Vilniaus baldai. *Vilniaus klasicizmas: parodos katalogas*. Vilnius, 2000, p. 300–313.
4. ADAMONIS, T., ADOMONYTĖ, N. Lietuvos dailės ir architektūros istorija. Vilnius, 1997.
5. CIBULSKAS, V. Bydermejerio stiliaus baldai Lietuvoje. *Menotyra*, t. 15, 1987, p. 138–153.
6. ADOMONIS, T. Lietuvos taikomoji-dekoratyvinė dailė XIX a. antrojoje pusėje. *Menotyra*, t. 4, 1973, p. 85–105.
7. MACIJASKAS, A. *Kaip reikia pinti rėčkos, baldai ir kiti pinamieji daiktai*. Tilžė, 1903.
8. MAŽEIKIENĖ, O. *XVII–XX a. I p. baldai: Katalogas*. Vilnius, 1986.
9. БОТТ, И. К., КАНЕВА, М. И. *Русская мебель. История, стили, мастера*. Санкт-Петербург, 2003.
10. MANG, K. *History of Modern Furniture*. New York, 1979.
11. *Принцип Тонета: мебель из гнутой древесины и стальных трубок: всероссийский музей декоративно-прикладного и народного искусства*, Москва, 30.01.92–29.03.92: [parodos katalogas] / Составители каталога: Клаус Пезе, Урсула Петерс. [Nurnberg]: [Verlag des Germanischen Nationalmuseums], 1991 [toliau *Принцип Тонета*].
12. *По прошению купца Лейбы Гилельса, о разрешение построить фабрики, для производство гнутой мебели в Вильне*. LVIA, f. 382, ap. 1., b. 1629, l. 23; *По прошению мецанина Вальдберга Лейдера, о разрешение устройства мебельной фабрики г. Вильна*. LVIA f. 382, ap. 1., b. 1849, l. 33; *Дело о разрешении Фейги Рабинович пастроить мастерскую гнутой мебели в г. Вильне*. LVIA, f. 382, ap. 1., b. 2078, l. 32.
13. *Мебель*. LVIA, f. 938, ap. 4, b. 5147, l. 111.
14. VUB RS, f. 47, b. 259 (Bibliotekoms tinkamų baldų ir įrangos prekybos reklaminių katalogai, kainininkai).
15. MANG, K. *History of Modern Furniture*, p. 63.
16. CIEŠKAITĖ-BRĖDIKIENĖ, L. *Dizaino raida nuo Morriso iki Morrisono*. Vilnius, 2008, p. 47.
17. LAUČKAITĖ, L. *Vilniaus dailė XX a. pradžioje*. Vilnius, 2002, p. 121.
18. *Принцип Тонета*, p. 13.
19. *Dailės žodynas*. Vilnius, 1999, p. 423.
20. БОТТ, И. К., КАНЕВА, М. И. *Русская мебель. История, стили, мастера*, p. 352.
21. MANG, K. *History of modern furniture*, p. 16.
22. FIELL, CHARLOTTE & PETER. *1000 chairs*, Köln, 2000 p. 46.
23. KYRIAZIDOU, E., PESENDORFER, M. *Viennese Chairs: A Case Study for Modern Industrialization*, p. 145. Prieiga per internetą: <http://econ.lse.ac.uk/staff/mpesend/papers/history.pdf> [žiūrėta 2014-04-10].
24. *Принцип Тонета*, p. 35.
25. KYRIAZIDOU, E., PESENDORFER, M. *Viennese Chairs: A Case Study for Modern Industrialization*, p. 145.
26. БОТТ, И. К., КАНЕВА, М. И. *Русская мебель. История, стили, мастера*, p. 359.
27. KYRIAZIDOU, E., PESENDORFER, M. *Viennese Chairs: A Case Study for Modern Industrialization*, p. 146.
28. *Принцип Тонета*, p. 130–131.
29. CIEŠKAITĖ-BRĖDIKIENĖ, L. *Dizaino raida nuo Morriso iki Morrisono*, p. 81.
30. CIBULSKAS, V. Įvežtiniai meniniai ir buitiniai dirbiniai Lietuvoje. *Europos dailė: lietuviški variantai*. Vilnius, 1994, p. 178.
31. *Виленский Вестник*, Пятница, 26-го августа 1894 г. № 184, с. 4; Среда, 2-го ноября 1894 г. № 236, с. 4; Воскресенье, 26-го ноября, 1895 г. № 256, с. 5; Вторник, 28-го ноября, 1895 г.; Пятница, 1-го декабря, 1895 г. № 260, с. 3; Суббота, 2-го декабря, 1895 г. № 261, с. 4.

32. Виленский Вестникъ, Воскресень 7-го апреля, 1896 г. № 79, с. 4; ВІНОГРАДОВ, А. А. Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям. Вильна, 1904, p. 27–36; Северо-западное Слово, Суббота, 8-го января 1905 г. № 84, с. 4; Воскресенье, 15-го мая 1905 г. № 2295, с. 3; Воскресенье, 9-го января 1905 г. № 85, ст. 4; Вторникъ, 11-го января 1905 г. № 87, с. 4.
33. *Вся Вильна*, 1911, [reklama nenumuota]; *Справочная книжка...*, 1911, [reklama viršelyje].
34. *Вся Вильна*, 1912, [reklamos Nr. 187]; *Gazeta codzienna*, Nr. 61, 4 (17) marca, 1912 г., p. 6; Nr. 67, 11 (24) marca, 1912 г., p. 5; Nr. 61, 4 (17) marca, 1912 г., p. 6; *Виленский Вестникъ*, Воскресенье, 27-го апреля 1914 г. № 3264; Воскресенье, 11-го мая, 1914 г. № 3276; Воскресенье, 13-го июля, 1914 г. № 3328.
35. Kalendarz ilustrowany "Kurjera litewskiego", 1909, p. 49, 185, 397, 389. Prieiga per internetą: <http://www.kpbk.ukw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=53636&from=pubstats> [žiūrėta 2014-04-20]; *Виленский Вестникъ*, Воскресенье, 9-го декабря 1912 г. № 2846, с. 4.
36. *Виленский Вестникъ*, Пятница, 18-го апреля 1914 г. № 3256, с. 4.
37. *Северо-западное Слово*, Воскресенье, 9-го января 1905 г. № 85, с. 4; Вторникъ, 11-го января 1905 г. № 87, с. 4.
38. SAMALAVIČIUS, S. *Vilniaus miestiečio buto atributika XVII–XVIII amžių šaltiniuose*, p. 12.
39. МИЛЛЕР, ДЖУДИТ. *Мебель: все стили от древности до современности*. Москва, 2006, p. 280–281.
40. *Виленский Вестникъ*, Вторникъ, 8-го июня 1894 г. № 121, с. 4.
41. *Dailės žodynas*, p. 457.
42. Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas, t. 1. Vilnius, 1988, p. 93.
43. *Виленский Вестникъ*, Суббота, 10-го марта, 1896 г. № 58, с. 3; *Вся Вильна*, 1896, p. 100; *Виленский Вестникъ*, Среда 5-ого (18) мая 1904 г. № 261, с. 3; *Торгово-промышленный адрес-календарь на Вильна*, Бр. Д. и Х. Яловцеры, 1900, p. 2; *Вся Вильна*, 1911, [reklama nenumuota]; *Вся Вильна*, 1912, p. 176; *Справочная книжка...*, 1911 [reklama viršelyje]; *Справочная книжка...*, 1913 [reklama nenumuota]; *Виленский Вестникъ*, Вторникъ, 11-го февраля 1914 г. № 3201, с. 4; Суббота, 15-го февраля 1914 г. № 3205, Воскресенье, 6-го апреля 1914 г. № 3242, ст. 4; Суббота 12-го апреля, 1914 г. № 3251; Суббота 26-го апреля, 1914 г. № 3263; Суббота 10 мая, 1914 г. № 3275; Суббота 24-го мая, 1914 г. № 3286; *Вся Вильна*, 1913, [reklamos Nr. 7].
44. *Торгово-промышленный адрес-календарь на Вильна*, 1900, p. 18; *Kurier Litewski*, Wilno, niedziela, dnia 23 października (5 listopada) 1905 roku № 39–45, p. 6; Niedziela, dnia 30 października (12 listopada) 1905 roku № 51 p. 4; Niedziela, dnia 6 (19) listopada 1905 roku № 56 p. 4; *Gazeta codzienna*, 1912, Nr. 315, 29 listopada (12 grudnia), p. 4; *Торгово-промышленный адрес-календарь на Вильна*, 1900, p. 18; *Kalendarz wileński informacyjny*, Wilno: J. Zawadzki, 1912, p. 18; ВІНОГРАДОВ, А. А. *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*. Вильна, 1904, с. 27; *Gazeta codzienna*, Nr. 61, 4 (17) marca, 1912 г., p. 6; Nr. 67, 11 (24) marca, 1912 г., p. 5; 45. *Виленский Вестникъ*, Вторникъ, 6-го июня, 1895 г. № 118, с. 4; Четвергъ, 8-го июня, 1895 г. № 120, с. 4; Среда 28-го июня, 1895 г. № 137, с. 4; Воскресенье, 30-го июля, 1895 г. № 163, ст. 4; Суббота, 5-го августа, 1895 г. № 27, с. 4; Среда, 9-го августа, 1895 г. № 171, с. 4.
46. БОТТ, И. К., КАНЕВА, М. И. *Русская мебель. История, стили, мастера*, с. 356.
47. LVIA, f. 382, ap. 1, b. 1629.
48. *Вся Вильна*, 1909, p. 19; *Вся Вильна*, 1911, p. 10; *Вся Вильна*, 1912, p. 11; *Вся Вильна*, 1913 [skelbimo Nr. 85]; *Вся Вильна*, 1914; *Справочная книжка...*, 1915, p. 24, 18, 27.
49. *Вся Вильна*, 1911, p. 10.
50. *Вся Вильна*, 1912, p. 11.
51. *Вся Вильна*, 1911, p. 10.
52. LVIA, f. 382, ap. 1, b. 1849.
53. ВІНОГРАДОВ, А. А. *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*. Вильна, 1908, p. 5; *Вся Вильна*, 1909, p. 198, 252; *Вся Вильна*, 1911, p. 10; *Вся Вильна*, 1912, p. 12; *Вся Вильна*, 1913, p. 23; *Вся Вильна*, 1914, p. 293.
54. *Вся Вильна*, 1913, p. 241; *Вся Вильна*, 1914, p. 224; [reklamos Nr. 181], p. 293; *Справочная книжка...*, 1915, p. 18, 27.
55. *Вся Вильна*, 1914, p. 224.
56. Už nuotrauką dėkoju dr. Daliai Klajumienei.
57. LVIA, f. 382, ap. 1, b. 2078.
58. *Вся Вильна*, 1911, p. 10; *Вся Вильна*, 1912, p. 11; *Вся Вильна*, 1913, p. 23; *Вся Вильна*, 1914, p. 293.
59. *Вся Вильна*, 1909, p. 198; *Вся Вильна*, 1914, p. 224.
60. LVIA, f. ap. 4, b. 5147.
- 61.1 tuzinas lygus 12 vienetų.
62. ČAPLINSKAS, A. R. *Vilniaus istorija. Legendos ir tikrovė*. Vilnius, 2010, p. 315.
63. *Вся Вильна*, 1896, p. 123.
64. Th. Sheraton (1751–1806) – anglų neoklasicistinių baldų projektuotojas. Jo kurti baldai buvo elegantiški, lengvi, nesudėtingos konstrukcijos, dažnai su plonomis, tiesiomis priekinėmis ir lenktomis užpakalinėmis kojomis, stačiakampėmis ažūrinėmis, subtiliai profiliuotomis atkaltėmis. Ornamente vyravo rozetės, kriauklės, girliandos, lyros, įvairūs geometriniai formų motyvai. Baldai buvo populiariūs Europoje ir Š. Amerikoje. *Dailės žodynas*, p. 381–382.
65. *The Wordsworth Dictionary of Furniture*, Charles Boyce (Editor), p. 103..
66. БОТТ, И. К., КАНЕВА, М. И. *Русская мебель. История, стили, мастера* с. 356.
67. *Kurier Litewski*, Czwartek, dnia 1 (14) wrzes-

- nia 1905 roku № 1; Niedziela, dnia 23 października (5 listopada) 1905 roku № 39–45, p. 6; Niedziela, dnia 30 października (12 listopada) 1905 roku № 51 p. 4; Niedziela, dnia 6 (19) listopada 1905 roku № 56 p. 4; *Księga pamiątkowa wystawy urzędzeń mieszkań i ogrodniczej*, 1909, p. 77.
68. *Kuryer Litewski*, niedziela, dnia 5 lipca 1909 roku № 149, p. 4.
69. *Kalendarz wileński informacyjny*, 1912, p. 16; *Виленский Вестникъ*, Вторникъ, 18-го февраля 1914 г. № 3207, с. 4; Вторникъ, 4-го марта 1914 г. № 3219, с. 4; *Gazeta codzienna*, Nr. 61, 4 (17) marca, 1912 r., p. 6; Nr. 67, 11 (24) marca, 1912 r., p. 5.
70. MULEVIČIŪTĖ, J. Moderniojo amatininko idėja pobaudžiavinėje Lietuvoje. *Kultūrologija*, kn. 9: *Lietuvos menas permainų laikais*, 2002, p. 40.
71. *Вся Вильна*, 1896, p. 102.
72. *Dailės žodynas*, p. 307–308.
73. *Торгово-промышленный адрес-календарь на Вильна*, 1900, p. 18.
74. *Kuryer Litewski*, czwartek, dnia 1 (14) września 1905 roku № 1.
75. *Gazeta Codzienna*, 1912, Nr. 111, 30 kwietnia (13 maja), p. 4.
76. *Gazeta Codzienna*, 1913, Nr. 65, 10 (23) marca, p. 4; 1914, Nr. 335, 24 grudnia 1914 r. (6 stycznia 1915 r.), p. 4.
77. *Gazeta Codzienna*, 1912, Nr. 83, 31 marca (13 kwietnia), p. 4; 1913, Nr. 102, 21 kwietnia (4 maja), p. 4; 1914, Nr. 263, 12 (25) października, p. 4; 1914, Nr. 276, 25 października (7 listopada), p. 4 (Už nuorodas dėkoju dr. Daliai Klajumienei).
78. *Северо-западное Слово*, Воскресенье, 8-го мая 1905 г. № 2289, с. 3; Среда, 12-го сентября 1905 г. № 2420, с. 4; Воскресенье, 23-го сентября 1905 г. № 2424, с. 4.
79. *Виленский Вестникъ*, Четвергъ, 19-го декабря, 1896 г. № 279 с. 4; Воскресенье 22-го декабря, 1896 г. № 282 с. 5; *Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной и кустарно-промышленной выставки: съ 30 августа по 8 сентября*. Вильна, 1902; ВІНОГРАДОВ, А. А. *Путеводитель по городу Вильне и его окрестностям*. Вильна, 1904, с. 27; *Северо-западное Слово*, Среда, 12-го сентября 1905 г. № 2420, с. 4.
80. *The Wordsworth Dictionary of Furniture*, p. 21.
81. Pavadinimas *Mikado* japonų kalboje reiškia „imperatorius“.
82. *Kuryer Litewski*, Niedziela, dnia 19 lutego 1906 roku № 41 p. 4; Piątek, dnia 3 marca 1906 roku № 51; Wtorek dnia 7 marca 1906 roku № 53; Niedziela dnia 12 marca 1906 roku № 58; *Gazeta Wilenska*, Wtorek, 25 lipca (7 Sierpnia) 1906 r., p. 4; Czwartek, d. 1 marca (16 lutego). 1906, p. 4; Sobota, dnia 3 marca (18 lutego), p. 4; Sroda, dnia 7 marca (22 lutego).
83. *Gazeta Wilenska*, Piątek, 23 czerwca (6 lipca) 1906 r., p. 4; Niedziela, 25 czerwca (8 lipca) 1906 r., p. 4; Niedziela, 29 czerwca (12 lipca) 1906 r., p. 4; Sobota, 1 (14 lipca) 1906 r., p. 4; Niedziela, 2 (15 lipca) 1906 r., p. 4; Piątek, 7 (20 lipca) 1906 r., p. 4.
84. *Вся Вильна*, 1909, [reklamos Nr. 0221].
85. *Вся Вильна*, [reklamos Nr. 091]; *Вся Вильна*, 1912, [reklamos Nr. 68]; *Kalendarz wileński informacyjny*, Wilno, 1912, p. 109; *Вся Вильна*, 1913, [reklama nenumeruota].
86. *Вся Вильна*, 1909, [reklamos Nr. 096].
87. *Gazeta codzienna*, Nr. 52, 19 grudnia (1 stycznia), 1911 r., p. 4; Nr. 53, 20 grudnia (2 stycznia), 1911 r., p. 4.
88. *Вся Вильна*, 1912, [reklama nenumeruota]; *Вся Вильна*, 1913, [reklama nenumeruota].
89. *Виленский Вестникъ*, Пятница, 15-го апреля 1914 г. № 3262, с. 4; Воскресенье, 27-го апреля 1914 г. № 3264, с. 4; Среда, 30-го апреля 1914 г. № 3266, с. 4.
90. *Księga pamiątkowa wystawy urzędzeń mieszkań i ogrodniczej*, 1909, p. 80; *Katalog wystawki urządzenia жилищ и плодородства*, Вильно 16 авг.–15 сент. 1909, 1909, p. 4; *Gazeta codzienna*, Nr. 43, 10 (23) grudnia, 1911 r., p. 3; Nr. 48, 15 (28) grudnia, 1911 r., p. 4; Nr. 50, 17 (30) grudnia, 1911 r., p. 4; *Вся Вильна*, 1913, [reklamos Nr. 7].
91. MAŽEIKIENĖ, O. *XVII–XX a. 1 p. baldai: Katalogas* p. 27.
92. *The Wordsworth Dictionary of Furniture*, p. 319.
93. MACIJASKAS, A. *Kaip reikia pinti rėčkos, baldai ir kiti pinamieji daiktai*, p. 36.
94. MULEVIČIŪTĖ, J. *Moderniojo amatininko idėja pobaudžiavinėje Lietuvoje*, p. 240–241.
95. *Вся Вильна*, 1909, [skelbimo Nr. 123].
96. *Księga pamiątkowa wystawy „Urządzeń mieszkań” i ogrodniczej*, p. 74.
97. *Справочная книжка...*, 1913, [reklama nenumeruota]; *Справочная книжка...*, 1914, [reklamos Nr. 156].
98. BALSEVIČIŪTĖ-ŠLEKIENĖ, V. Vilniaus kavinės istoriniuose šaltiniuose ir memuaruose. *Acta humanitaria universitatis Saulensis*, T. 15 (2012), p. 167.
99. Gablotė [it. gablotta, pranc. gablette] – įstiklinta vitrina: dėžė arba spinta smulkiems kolekcijos eksponatams (miniatiūroms, medaliams, monetoms, papuošalams, kt.) laikyti. Nuo XVIII a. vidurio naudojama muziejų ir individualiems rinkiniams, taip pat smulkioms parduotuvės prekėms saugoti ir rodyti. Ypač populiaru rokoko, neoklasicizmo, istorizmo laikotarpiams. *Dailės žodynas*, p. 134.
100. *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, p. 545–546.
101. ILGIEWICZ, H. Vilniaus mokslo bičiulių draugijos buveinė. *Mokslo ir technikos raida*, 2009, 1(2), p. 233.
102. VUB RS, f. 47, b. 259 (Bibliotekoms tinkamų baldų ir įrangos prekybos reklaminių katalogai, kainininkai).
103. *Северо-западное Слово*, Воскресенье, 21-

- го августа 1905 г. № 2376, с. 3.
 104. *Северо-западное Слово*, Воскресенье, 21-го августа 1905 г. № 2376, с. 3; *Kurier Litewski*, Niedziela, dnia 6 (19) listopada 1905 roku № 56 p. 4.
 105. *Kurier Litewski*, Niedziela, dnia 6 (19) listopada 1905 roku № 56, p. 4; *Gazeta Wilenska*, Sroda, d. 7 marca (22 lutego). 1906; *Czwartek*, d. 2 (15) marca 1906; *Kalendarz wileński informacyjny*. Wilno, 1909, p. 31.
 106. *Справочная книжка...*, 1915, p. 18.
 107. VUB RS, f. 47, b. 259 l. 44–79.
 108. Prieiga per internetą: <http://www.vilniausmuziejai.lt/kreive/ekspozicija.htm> [žiūrėta 2014-05-05].
 109. VUB RS, f. 47, b. 259 l. 17–33.
 110. *Северо-западное Слово*, Воскресенье, 22-го мая 1905 г. № 2301, с. 4; *Среда*, 3-го июня 1905 г. № 2301, с. 4; *Среда*, 21-го сентября, 1905 г. № 2402, с. 4.
 111. *Kalendarz Ilustrowany "Kurjera Litewskiego"*, 1909, p. 379. Prieiga per internetą: <http://www.kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=53636&from=pubstats> [žiūrėta 2014-05-13].
 112. *Вся Вильна*, 1913, p. 242; *Вся Вильна*, 1914, p. 295.
 113. Išrinkta iš: *Вся Вильна. Полная адресная книга города Вильны, Издание X. Б. Граца, Вильна, 1896; Каталог мебели и ткацких изделий на Виленской выставке 1900 года, Вильна: тип. Завадский, 1900; Каталогъ первой Виленской сельско-хозяйственной кустарно-промышленной выставки: съ 30 августа по 8 сентября. Вильна, 1902; Księga pamiątkowa wystawy urzędzeń mieszkań i o rolnictwie, Wilno, 1909; / Каталог выставки устройства жилищ и плодоводства, Вильно 16 авг.–15 сент., 1909. Вильно, 1909; Виленскій Вестникъ, Суббота, 9-го марта, 1896 г. № 57, с. 4; ADOMONIS, T. Lietuvos taikomoji-dekoratyvinė dailė XIX a. antroje pusėje. *Menotyra*, T. 4, 1973, p. 85–105.
 114. Amatininkų pavardės lentelėje pateikiamos pirmiausia lietuviškai, o skliaustuose (jeigu žinoma) taip, kaip jos rašytos XIX a. II pusės – XX a. pradžios dokumentuose ar reklaminiuose skelbimuose.*

SUMMARY

Eglė Bagušinskaitė MANUFACTURE, TRADE AND PRODUCTION OF FURNITURE IN VILNIUS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH - THE BEGINNING OF THE 20TH C.

Furniture heritage is an integral part of the applied art heritage in Vilnius. It

is a wide theme which has not yet been widely explored in the historiography of Lithuania. Long time this period heritage was regarded as negative, because that was the start of whole furniture industry as we know it today. The present paper pretends to be the first work, which gives an overview of the development of Vilnius furniture making and import in the second half of the 19th - the beginning of the 20th century. This paper gives overview to the furniture inventory of Vilnius citizen's houses. The main purpose of this article, using written, archival and iconographic sources, to expose the view of the manufacture of furniture, trade, import history in Vilnius in the second half of the 19th - the beginning of the 20th century. The second task was to classify the furniture by materials, style, and their purpose. Such classification helped to show the diversity of furniture which existed in Vilnius. Found out that in Vilnius existed six type of furniture: iron furniture - beds, so called English beds; garden furniture, fireproof cupboards; bentwood or Viennese furniture, oriental-style furniture - in Vilnius dominated japonisme, wicker furniture, fantasy and stylish, and furniture who has special purposes - for the libraries, offices, hospitals.

*Kultūros paveldo centras
Ašmenos g. 10, LT-01135 Vilnius
El. paštas: egle.bagusinskaite@gmail.com*

*Gauta: 2014-09-17
Įteikta spaudai 2015-*